

Kućni ljubimci i tradicionalne obiteljske vrijednosti

Klasić, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:713544>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Dora Klasić

Kućni ljubimci i tradicionalne obiteljske vrijednosti

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kulturalne studije

Dora Klasić

Matični broj: 0009081231

Kućni ljubimci i tradicionalne obiteljske vrijednosti

DIPLOMSKI RAD

Diplomski sveučilišni studij kulturologije

Mentorica : doc. dr. sc. Sarah Czerny

Rijeka, rujan 2022.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovime potvrđujem da sam osobno napisala diplomski rad pod naslovom

Kućni ljubimci i tradicionalne obiteljske vrijednosti

i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.

Rijeka, 12.9.2022.

Dora Klasić

Dora Klasić

Sadržaj

Sažetak

Ključne riječi

1. UVOD	1
2. OBITELJ I RODITELJSTVO	2
2.1 FUNKCIJE OBITELJI	2
2.2 TRADICIONALNA OBITELJ	4
2.3 SUVREMENA OBITELJ	5
2.4 NUKLEARNA OBITELJ I MARGINALNI OBITELJSKI OBLICI	5
2.5 RODITELJSTVO	8
3. O VRIJEDNOSTIMA	9
4. PRVA I DRUGA DEMOGRAFSKA TRANZICIJA	11
5. DEMOGRAFSKA STRUKTURA U HRVATSKOJ	14
6. POIMANJE BRAKA, OBITELJI I RODA U HRVATSKOJ	15
7. KUĆNI LJUBIMCI KROZ POVIJEST	19
8. KUĆNI LJUBIMCI U DANAŠNJICI	22
8.1 ANTHROPOMORPHISM	24
8.2 DOBNE SKUPINE I NAČINI OPHOĐENJA PREMA KUĆNIM LJUBIMCIMA	28
9. KUĆNI LJUBIMCI U HRVATSKOJ	30
9.1 SADRŽAJ ZA KUĆNE LJUBIMCE U GRADU RIJECI	31
10. ANKETA	33
10.1 REZULTATI ANKETE	34
10.2 KOMENTAR NA REZULTATE ANKETE	53
11. ZAKLJUČAK	56
12. LITERATURA, IZVORI, POPIS GRAFIKONA I TABLICA	58

SAŽETAK

Demografske promjene utjecale su na današnji oblik i percepciju obitelji. Odmak od tradicionalne obitelji k suvremenoj označava i promjenu u vrijednostima. Liberalizam, koji je sa sobom donio jačanje slobode izbora i filozofije individualizma, uzrokovao je trend obitelji bez djece. Navedeni trend prati globalni porast broja kućnih ljubimaca za koje mnogi smatraju da predstavljaju zamjenu za djecu. S obzirom na tu tvrdnju, odlučila sam ispitati koju ulogu kućni ljubimci imaju u obiteljskoj strukturi te utječe li njihova prisutnost na njegovanje tradicionalnih obiteljskih vrijednosti. Teorijski dio popraćen je anketom u kojoj je sudjelovalo 125 ispitanika s područja Primorsko-goranske županije. Rezultati istraživanja ukazali su na slabljenje tradicionalnih vrijednosti vezanih uz brak i podjelu spolova kod svih dobnih skupina ispitanika kao i želju za djecom te percipiranje kućnih ljubimaca kao članova obitelji. Rezultati ankete ne odgovaraju tradicionalnom diskursu koji je na snazi u hrvatskom javnom prostoru.

Ključne riječi : djeca, kućni ljubimci, liberalizam, obitelj, tradicionalne vrijednosti

ABSTRACT

Demographic changes have influenced the current form and perception of the family. The move from a traditional family to a modern family also means a change in values. Liberalism, which brought with it the strengthening of freedom of choice and the philosophy of individualism, caused the trend of childless families. The already mentioned trend follows the global increase in the number of pets, which many consider to be a substitute for children. Considering this claim, I decided to examine what role pets play in the family structure and whether their presence affects the nurturing of traditional family values. The theoretical part was accompanied by a survey in which 125 respondents from the Primorje- Gorski Kotar County participated. The results of the research indicated the weakening of traditional values related to marriage and the division of sexes among all age groups of respondents, and the perception of pets as members of the family. The results of the survey do not correspond to the traditional discourse that is in force in the Croatian public space.

Keywords: children, family, liberalism, pets, traditional values

1. UVOD

Kućni ljubimci postali su dijelom naše svakodnevice. Gdje god se nalazili, velike su šanse da ćemo naići na vlasnika i njegovog četveronožnog prijatelja. Radi se o jednoj posebnoj povezanosti koja je motivirala odabir teme ovog diplomskog rada. Zanimalo me koju ulogu kućni ljubimci igraju u životima svojih vlasnika? Jesu li oni dodatak obiteljskoj zajednici ili pak zamjena za određene članove? Narušava li njihova prisutnost tradicionalnu obiteljsku strukturu? Ovaj se rad stoga temelji na istraživanju veze između kućnih ljubimaca i tradicionalnih obiteljskih vrijednosti.

Prije predstavljanja rezultata ankete koja je provedena *online*, a u kojoj je sudjelovalo 125 ispitanika, bit će predstavljen teoretski dio. On se sastoji od dva dijela – demografije i kućnih ljubimaca. Razlog za takvu podjelu jest nužnost da se pojasne dva suprotna pojma kako bi se dobio uvid u širi kontekst rezultata istraživanja. Stoga će se prva polovica diplomskog rada baviti obitelji i roditeljstvom te društvenim promjenama koje su uzrokovale *prva demografska tranzicija* i *druga demografska tranzicija*. Spomenuti procesi promijenili su temeljne funkcije obitelji - reproduktivnu, odgojnu, funkciju društvenog položaja, ekonomsku i funkciju slobodnog vremena. Uz temeljne funkcije obitelji promijenili su se i pogledi na roditeljstvo, a s obzirom na to da je mit o nuklearnoj obitelji postao neodrživ, javljaju se i marginalni obiteljski oblici. Teoretski dio o demografskim promjenama u društvu nadopunjen je prikazom godišnjih pokazatelja prirodnog kretanja stanovništva vezanih za brak i živorođenu djecu u Hrvatskoj za razdoblje od 2000. godine do 2013. godine. Navedena statistika također ukazuje na promjenu unutar obiteljske zajednice. No, bez obzira na statistiku i činjenicu da hrvatsko stanovništvo stari, a mladi ljudi mahom odlaze, i dalje se u javnom diskursu njeguju tradicionalne vrijednosti. Definirao se brak, pokušala se definirati i obitelj, a proširio se i strah od *rodne ideologije*. Možemo se stoga pitati koje su vrijednosti koje se uistinu njeguju kod Hrvata? Proces urbanizacije i modernizacije dovode do promjena unutar vrijednosti, odbacuju se tradicionalne, a njeguju postmoderne. Istraživački dio ponudit će odgovore je li došlo do transformacije tradicionalnih vrijednosti, čiji se promijenjeni oblici i dalje smatraju važnim, ili dolazi do odbacivanja tradicije u svrhu zadovoljenja vlastitih potreba?

Drugi dio rada bavi se kućnim ljubimcima, njihovom poviješću i položaju danas. Držanje životinja nije nov fenomen, u antičkoj Grčkoj postojali su dokazi o privrženom odnosu između

vlasnika i životinje. Danas se takva privrženost objašnjava *anthropomorphismom* – „prepisivanjem ljudskih mentalnih stanja životinjama“ (Serpell 2005:122). Bez *anthropomorphisma* kućni ljubimci kao pojava ne bi bili mogući. Što više različite generacije poimaju vlastite kućne ljubimce kao ljudska bića, u toj mjeri oni postaju važniji za njihove vlasnike. Konkretno, starija generacija *baby boomersa* kućne ljubimce uglavnom poima kao proširenu obitelj, dok oni mlađi - *milenijalci* na iste gledaju kao na svoju *krznatu djecu*, stoga činjenica da su *milenijalci* generacija s najviše kućnih ljubimaca u svijetu i ne čudi.

Dakle, u ovom se radu pokušalo istražiti u kojoj mjeri prisutnost kućnih ljubimaca utječe na tradicionalnu obiteljsku strukturu i njegovanje tradicionalnih vrijednosti i obrnuto kod četiriju generacija u Hrvatskoj. Istraživala se povezanost između demografskih karakteristika, imanja djece i držanja životinja te je ispitano u kojoj se mjeri ispitanici slažu s određenim tvrdnjama vezanim uz obitelj i kućne ljubimce, pri čemu su trebali rangirati tvrdnju na ljestvici od 1 (nimalo se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem) prema mjeri u kojoj se slažu s istom. Takav pristup omogućio je uspoređivanje stavova o dva pojma i uvid prema kojemu od njih su ispitanici naklonjeniji.

2. OBITELJ I RODITELJSTVO

Kako bi uopće mogli govoriti o tradicionalnim obiteljskim vrijednostima i njihovoj povezanosti s kućnim ljubimcima, najprije moramo definirati pojmove obitelji i roditeljstva. Društvene promjene zahvatile su sve aspekte društva pa tako i obitelj i roditeljstvo. U svrhu razumijevanja načina na koji Hrvati poimaju obitelj, kroz ovo poglavlje bit će predstavljene funkcije obitelji, tradicionalni i suvremeni pogledi na obitelj i roditeljstvo, kao i različiti oblici obitelji s kojima se danas susrećemo.

2.1 FUNKCIJE OBITELJI

Započnimo sa samim pojmom obitelji. Na isti se najčešće gleda kao na *društvenu instituciju* (Plačko 1972:562). Ljudevit Plačko (1972) ističe najvažnije funkcije obitelji – reproduktivnu, odgojnu, funkciju društvenog položaja, ekonomsku te funkciju slobodnog vremena.

Reproduktivna funkcija obitelji tiče se općeg društvenog interesa svakog društva za rađanjem djece i njihovog integriranja u cjelokupni društveni život zemlje, iz čega proizlazi društveno prihvaćeni diskurs da je za djecu najbolje da budu rođena u obitelji, tj. da dijete ima oca i majku koji će se o njemu brinuti. Poznato je da se i dalje najviše djece rađa u obitelji, iako se seksualnost van obitelji sve više prihvaća. Tome je pridonio razvoj pouzdane kontracepcije, koji je omogućio zadovoljenje jedne od dvije osnovne ljudske težnje – težnju za zadovoljenjem seksualnog nagona (Plačko 1972:562-563).

Odgojna funkcija obitelji smatra se najvažnijom funkcijom za svako društvo. Ona se ne tiče isključivo zadovoljenja bioloških potreba djece, već se tiče i pedagoške te emocionalne komponente. U stručnim sociološkim knjigama i člancima rijetko se govori o odgoju. Umjesto toga, upotrebljava se riječ socijalizacija. Taj se pojam u osnovi podudara s pojmom odgoja, ali naglašava pripremu pojedinca za život u društvu. Socijalizacija je dugotrajan proces u kojemu djeca usvajaju vlastite društvene vrijednosti i osnovne norme ponašanja koje su obavezne u tom društvu. Svaka obitelj prenijet će drugačije norme i vrijednosti na svoje potomke (Plačko 1972:564-566).

Funkcija društvenog položaja zanimljiva je kategorija jer se samim činom rođenja djeteta u većoj ili manjoj mjeri određuje njegov društveni položaj. On potom u manjoj ili većoj mjeri utječe na daljnji tijek djetetova života. Iako se smatra da je danas osnovni princip društvene stratifikacije sposobnost, a vrijednost čovjeka se mjeri njegovom produktivnošću, čime se ujedno i povećava vertikalna društvena pokretljivost, ne radi se isključivo o vlastitim mogućnostima. Naime, načelo produktivnosti se potpomaže brojnim institucijama izvan obitelji, poput škola. Dakle, iako se načelo produktivnosti prihvaća u teoriji, društveni položaj pojedinca u praksi bit će uvelike određen društvenim položajem roditelja (Plačko 1972:566-568).

Ekonomska funkcija obitelji je kategorija koja je doživjela najviše promjena. Obitelj ili obiteljska zadruga tijekom povijesti je funkcionirala kao proizvodna jedinica koja je proizvodila gotovo sve što joj je bilo potrebno za život. Ulazak novčane ekonomije i trgovine unio je velike promjene u obitelj. Današnje obitelji ne proizvode gotovo ništa za sebe, oba roditelja najčešće rade izvan kuće. Novcem dobivenim od rada osiguravaju ono što im je potrebno ili poželjno (Plačko 1972:568-569).

Unutar obitelji ljudi provode najviše slobodnog vremena. Bilo to da se radi o vikendima, godišnjim odmorima ili blagdanima. Obiteljske proslave proizvode određene obiteljske rituale koji doprinose podizanju solidarnosti i integriteta obitelji (Plačko 1972:569-570).

Od 1972. godine kada izlazi rad Ljudevita Plačka pa do danas, obitelj su zahvatile društvene promjene (o kojima će riječi biti kasnije), one su utjecale na stabilnost obiteljske strukture te na njezine funkcije i vrijednosti. „Od obitelji se traži da se prilagodi promjenama te iako postoje različiti oblici i funkcije obitelji, ona je snažan čimbenik socijalnih, ekonomskih i kulturnih promjena. Obitelj ima vitalnu važnost u čuvanju i prenošenju kulturnih vrijednosti. Ona stoga odgaja i obrazuje, motivira i podržava svoje članove. Na taj način djeluje kao osnovni pokretač društvenog razvoja“ (Maleš 1995:431).

2.2 TRADICIONALNA OBITELJ

Dragan Nimac (2010) navodi kako je govorenje o tradicionalnoj obitelji u modernom sociokulturnom kontekstu vrlo zahtjevno. Naime, radi se o sintagmi uz koju se danas vežu negativne konotacije. Riječ tradicija postaje sinonim za starost i kulturnu zaostalost, *modernisti* je doživljavaju vrlo negativno, a kod *tradicionalista* ona budi emocionalnu težnju. Iako se obitelj u mnogo čemu promijenila, ona predstavlja vitalnu važnost za čovjeka. „Tzv. 'generacijski lanac' obitelji upućuje unatrag (roditelji, bake, djedovi), ali i unaprijed (djeca, unuci) jer govori da nam je netko prethodio i da će nas netko naslijediti. Obitelj je stoga raskršće i spoj tradicije, te se proseže u budućnost“ (Nimac 2010:27).

Ne postoji jedinstvena definicija tradicionalnih obiteljskih obilježja, već ona varira od autora do autora. Primjerice, Anthony Giddens tradicionalnu obitelj opisuje kao zajednicu koja se temelji na ekonomskim interesima bez ljubavi, u kojoj je žena podređena mužu, ravnopravnost između bračnih drugova ne postoji, a bit seksualnosti je reprodukcija (Nimac 2010:28). Takav oblik obitelji prema Giddensu prevladava do sredine 20. stoljeća, kada dolazi do transformacije onog što Plačko (1972) naziva ekonomskom funkcijom obitelji, te je počinje obilježavati romantična ljubav (Nimac 2010:28).

Drugi autori Giddensov opis bi nadopunili proširenom obitelji, koja se sastoji od velikog broja djece i starijih članova obitelji koji žive pod istim krovom. Nadalje, strogom podjelom uloga između žena i muškaraca te posjedovanje i pravo vlasništva nad partnerom, zajedničko pojavljivanje u javnosti, apsolutnu vjernost i slično (Nimac 2010:29). Također, prema Williamu Kenkelu (1959) tradicionalna obitelj obilježena je muškarcem kao glavnim donositeljem odluka

koji nerijetko ne doživljava ženu kao jednako sposobnu za donošenje odluka, štoviše, dozvoljavanje ženama da donose odluke unutar obitelji često se poima kao slabost.

Dakle, možemo zaključiti kako se radi o višeznačnom izrazu, koji s jedne strane upućuje na prošlost, a s druge na „trajnost međugeneracijskog vjerovanja, predodžbi osoba i događaja te ljudskog djelovanja“ (Nimac 2010:29).

2.3 SUVREMENA OBITELJ

Danas je sve vidljivija emancipacija bračnih drugova od rodbinske mreže. Emancipaciju prate decentralizacija obiteljskog autoriteta, jednakost između muškarca i žene (Kenkel 1959:334), čime dolazi do jačanja bračne mreže čija je glavna zadaća briga oko djece. Stavlja se naglasak na autonomiju pojedinca i samoostvarenje. Time su obitelj i brak poimani kao proizvodi pojedinca, mjesto u kojem se traži osobna sreća, za razliku od prošlosti kada su se brakovi često sklapali na materijalnoj osnovi (Nimac 2010:31).

Suvremene obitelji također obilježava i manji broj rođene djece. Međutim, istraživanja pokazuju kako se u današnjici odnos između roditelja i djece poboljšao. Razlog za to je promjena u poimanju djece, od nekadašnjeg produženja vrste/prezimana, do današnjeg poimanja djece kao osobne realizacije. Roditelji ulažu u manji broj djece, ali navedena ulaganja prate i veća očekivanja. Blizak odnos s roditeljima uzrokovao je i fenomen tzv. *produžene obitelji*, jer djeca odgađaju proces osamostaljivanja (Nimac 2010:31). Tako se događa da u istoj obitelji žive roditelji sa svojom odraslom djecom, što Nimca (2010) ironično podsjeća na tradicionalnu proširenu obitelj, u drugačijem obliku s drugačijom raspodjelom uloga.

2.4 NUKLEARNA OBITELJ I MARGINALNI OBITELJSKI OBLICI

Betty Cogswell (1975) navodi da je mit o idealnoj nuklearnoj obitelji postao neodrživ za određeni dio društva koji uključuje i one koji žive u nuklearnoj obitelji, kao i one koji su se odlučili za život u marginalnim oblicima obitelji. Sam pojam marginalno označava vrstu drugosti, nešto što se nalazi pored onog što je opće priznato¹. U kontekstu obiteljskih zajednica

¹Jezikoslovac.com (2022) Marginalno: značenje i definicija. Dostupno na: <https://jezikoslovac.com/word/glj9> (1.6.2022.)

on se nerijetko upotrebljava za sve oblike zajednica koje se ne ubrajaju u ono što se poima kao nuklearna obitelj. Stoga, nuklearnu obitelj možemo definirati kao „domaćinstvo u kojem muž, žena i djeca žive odvojeno od oba skupa roditelja te u kojem je muškarac primarni hranitelj obitelji, a žena ima ulogu domaćice“ (Sussman 1971 prema Cogswell 1975:392).

Marginalni obiteljski oblici suvremenog su podrijetla te zbog njihove relativno kratke povijesti postojanja ne možemo sa sigurnošću znati načine na koje će se širiti, razvijati ili možda institucionalizirati. Varijacije na nuklearnu obitelj mogu se ticati oblika obitelji u kojima su zaposlena oba roditelja, samohrani roditelji, domaćinstava u kojima žive tri generacije i slično (Cogswell 1975:391-392). Dakle, ne mora se nužno raditi o kontroverznijim oblicima zajednica, poput istospolnih zajednica.

Vern Bengston (2001) promatrao je promjene u američkim obiteljima na početku 20. stoljeća, primijetio je da dolazi do proširenja obiteljskih veza baziranih na emocionalnoj povezanosti, pomoći i podršci između više generacija. Ovakva promjena unutar obitelji uzrokovana duljim životnim vijekom, povećanom stopom razvoda i potrebom za pomoć oko skrbi oko djece ne znači da se istoj umanjila važnost, već predstavlja još jedan pokazatelj da se obitelj ne može lako i čvrsto definirati.

Međutim, nuklearna se obitelj prezentira kao glavni oblik obitelji putem masovnih medija i znanosti. Ona predstavlja sentimentalni model baziran na dvije tvrdnje – muškarac i žena se trebaju oženiti i međusobno zadovoljavati sve svoje fizičke i emocionalne potrebe te da roditelji trebaju biti odgovorni za zadovoljavanje svih potreba vlastite djece. Prva tvrdnja tako *zatvara* sve osobne odnose unutar obitelji, a druga se tiče percipiranja roditelja kao glavnih krivaca ako djeca pokažu bilo kakav osobni deficit ili patologiju (Birdwhistell 1970 prema Cogswell 1975:392). Mit o idealnoj nuklearnoj obitelji supostoji s mitom o muškoj superiornosti (Cogswell 1975:392).

Nažalost, odvajanje od ovog modela često se doživljava kao vrsta neuspjeha, iako većina kultura i društava ima određene idealističke modele, koji nisu lako i široko primjenjivi na polje svakodnevnog života. Poimanje nuklearne obitelji kao idealne, a svih drugih oblika kao nepoželjnih, dovodi do toga da određena zanimanja poput bračnih savjetnika, učitelja, liječnika i slično, usmjeravaju svoje klijente, pacijente, učenike, prema nestvarnosti i pasivnom prihvaćanju neuspjeha u obiteljskim odnosima (Cogswell 1975:393). Nadalje, zbog takvih uvjerenja prema Peteru Steinu (1975) često se zanemaruje proučavanje ljudi koji su slobodni.

„Prema mitu nuklearna obitelj osigurava sigurnost za svoje članove, stabilno heteroseksualno uparivanje, ekonomsku sigurnost za žene i djecu, stabilno odgajanje djece te obaveze za međusobnu potporu svih članova u svakodnevicu i tijekom osobne ili obiteljske krize“ (Cogswell 1975:394). Sigurnost zahtjeva visoki stupanj međusobne ovisnosti članova obitelji tijekom cijelog života, dugoročno planiranje i fokus na budućnost (Cogswell 1975:394).

Navedena sigurnost i njezini zahtjevi su upravo ono što odbija simpatizere marginalnih obiteljskih zajednica. Njihov je fokus na samoostvarenju, autonomnosti, spolnoj i rodnoj jednakosti, brojnim interpersonalnim vezama, otvorenoj komunikaciji i varijaciji seksualnih partnera. Fokus je na sadašnjosti, umjesto budućnosti te na neposrednom umjesto odgođenom zadovoljstvu. Interpersonalne veze i briga o osobnom razvitku od velike su važnosti, a to su dva obilježja koja se vežu uz ženstvenu kulturu, dok težnja za uspjehom i natjecanje, kao obilježja vezana uz tipično muške uloge, slabe (Cogswell 1975:394).

Naravno, mala je vjerojatnost da će svi simpatizeri marginalnih obiteljskih oblika odbaciti sve norme nuklearne obitelji. Nuklearna obitelj kao takva ubire veliku podršku od legalnog sistema koji često diskriminira marginalne obiteljske oblike (Cogswell 1975), primjer za to imamo i u Hrvatskoj, a bit će predstavljen u poglavlju „Poimanje braka, obitelji i roda u Hrvatskoj“. Slabljenju nuklearne obitelji pridonijelo je uključivanje žena na tržište rada, kao i brojni ženski pokreti. Ono što je zanimljivo jest da marginalni obiteljski oblici prevladavaju među srednjom klasom. Razlog za to može se pronaći u činjenici da srednja, kao i viša klasa, često koristi pristup znanju pri odabiru opcija življenja, za razliku od onih na nižim pozicijama društvene ljestvice koji nemaju pristup informacijama (Marciano 1975 prema Cogswell 1975:399).

Teresa Marciano (1975) ističe 4 prednosti koje viša klasa posjeduje, a pomažu im pri etabliranju i održavanju marginalnih obiteljskih oblika:

- 1) imaju mogućnost da ih zakonodavni sustav zaštiti
- 2) imaju privatno vlasništvo u kojem su zaštićeni od neprijateljskog nadzora
- 3) imaju mogućnost preseljenja s konzervativnijeg područja na ono liberalnije
- 4) njihov širi pogled na svijet omogućava im samodefiniranje.

Prema Rebeci Sear (2021) važnost socijalne podrške za zdravlje i dobrobit roditelja i djece još uvijek nije široko prihvaćena. Dok široko prihvaćeni mit u zapadnom društvu koji muškarce poima kao hranitelje obitelji, a žene kao domaćice koji zajedno žive u idealnoj nuklearnoj obitelji, stvara sliku o majkama kao jedinim odgovornim skrbnikom djeteta. Ovakva percepcija

obitelji proizašla je iz istraživanja fokusiranih na zapadnu srednju klasu gdje je navedeni oblik obitelji bio idealiziran polovicom prošlog stoljeća. Međutim istraživanja sa širim uzorkom ispitanika ukazuju na to da je u većini društava više pojedinaca zaduženo za odgoj djece. Očekivanja koja stvara mit o nuklearnoj obitelji teško su ostvariva, a manjak pomoći može uzrokovati zdravstvene probleme kod očeva, majki i djece. Sear (201) ističe važnost inkorporiranja dokazanih evolucijskih i antropoloških teorija ako želimo osigurati dobrobit pojedinaca diljem svijeta.

2.5 RODITELJSTVO

Odmak od nuklearne obitelji, kao *prirodnog* obiteljskog oblika, proizveo je dvije relativno nove kategorije – djetinjstvo kao psiho-socijalnu kategoriju, te majčinstvo kao socijalnu ulogu žena, umjesto isključivo reproduktivne uloge. Zbog fizičkih predispozicija majčinstvo se često poima kao prirodno te se stoga ne proučava (Hird i Abshoff 2000:347-348). Prema Chrisu Miallu „majčinstvo je biološki utemeljeno, a očinstvo je nešto što zahtijeva učenje“ (Miall 1994 prema Hird i Abshoff 2000:348). „Hegemonijski odnos između žena i seksualne reprodukcije, utječe na brisanje iskustva žena i aktivnog odbijanja povezanosti između žene i majčinstva“ (Hird i Abshoff 2000:348). Žene koje se odluče nemati djecu percipirane su kao obrazovane bjelkinje iz srednje klase, kojima je karijera na prvom mjestu. Zbog toga se žene koje ne poimaju majčinstvo kao životni poziv smatraju kao da boluju od psihopatološkog poremećaja (Hird i Abshoff 2000:349).

Protestantska reformacija u 15. stoljeću djelomično je odgovorna za nastanak moderne ideologije majčinstva i djetinjstva s ciljem učvršćivanja veza između članova obitelji. Moralna i etička superiornost celibata, koju je zastupala crkva, bila je izazvana novom protestantskom doktrinom koja je čin rađanja poimala kao *božanski blagoslov* dodijeljen svetosti braka (Schnucker 1980 prema Hird i Abshoff 2000:350). Uloga roditelja zahtijevala je uz materijalno i osiguravanje duhovnog blagostanja vlastite djece (Hird i Abshoff 2000:350).

Promjene u religioznoj, moralnoj i socijalnoj sferi zapadnih društava, slijedile su i ekonomske i političke promjene koje je donijela industrijalizacija tijekom 18. i 19. stoljeća. Posao je bio podijeljen između *produktivne* javne sfere i *reproduktivne* privatne sfere. Muškarci su se doživljavali kao neovisni i agresivni te su njihove karakteristike odlično odgovarale javnoj sferi,

dok su ženska obilježja poput njegovanja i moralne čistoće odgovarale privatnoj sferi (Hird i Abshoff 2000:350).

Dakle, možemo zaključiti da je majčinstvo kao socijalna uloga razvijeno kroz procese ekonomskih, političkih i religioznih promjena. Djeca više nisu poimana kao ekonomska nužnost te se za imanje djece odlučuje zbog emocionalne potrebe i ispunjenja (Hird i Abshoff 2000:350). Prema Viviani Zelizer „djeca su u zapadnom društvu ekonomski bezvrijedna, ali emocionalno neprocjenjiva“ (Zelizer 1985:3).

3. O VRIJEDNOSTIMA

Kroz prethodno poglavlje predstavila sam pojam obitelji, tradicionalnu i suvremenu obitelj, no ono što nedostaje jest pojašnjenje vrijednosti koje navedeni oblici obitelji proizvode te koje dominiraju u današnjim vremenima. Prije negoli se upoznamo s tradicionalnim, modernim i postmodernim vrijednostima, nužno je pojasniti sam pojam vrijednosti.

Nastanak vrijednosti fokus je brojnih društvenih i humanističkih znanosti. Tijekom zadnja dva desetljeća porastao je broj istraživanja na temu vrijednosti te njihovog sadržaja, strukture i posljedica u brojnim kulturama. Vrijednosti često bivaju zamijenjene drugim osobnim atributima, nalik karakteru, osobinama i ciljevima. Međutim, radi se o potpuno različitom pojmu (Sagiv i Roccas 2017:3). „Vrijednosti su kognitivni prikazi osobnih motivacija“ (Sagiv i Roccas 2017:3). One su uvijek inherentno pozitivne te predstavljaju ciljeve i ono što ljudi smatraju važnim i dostojnim. Ljudi su često vrlo zadovoljni vlastitim vrijednostima te ih poimaju kao opće poželjne. Vrijednostima se koriste kao kriterijem za društveno opravdanje ponašanja i/ili izbora. Nadalje, vrijednosti imaju mogućnost nadilaženja specifičnih okolnosti. Ne gube na važnosti za pojedinca pri mnogim situacijama. Također su dugotrajne, kada se jednom formiraju u adolescenciji, velike su šanse da će ih pojedinca njegovati tijekom cijelog života (Sagiv i Roccas 2017:3-13). „Prijenos vrijednosti od roditelja na adolescente smatra se uspješnom socijalizacijom, što uključuje dobrovoljno prihvaćanje vrijednosti od strane adolescenata“ (Barni et. al. 2011:105).

Zbog svega navedenog, vrijednosti se teško mijenjaju, a prema istraživanju Lilach Sagiv i Sonie Roccas (2017), čak teže od osobina. No, to ne znači da se one nikako ne mogu promijeniti. Za to su najčešće vezane velike životne promjene, ali i obrazovanje te pojedine institucije (Sagiv i

Roccas 2017:6). Institucije stvaraju *pravila igre* i stoga su utjelovljenje vrijednosnog sistema, a organizacije alati njegovog provođenja (Helmut 2020:3). „Stinchcombe uvodi pojam *utiskivanje* (*engl. imprinting*), pri čemu institucionalni uvjeti koji prevladavaju u okruženju osnivanja organizacija i dalje imaju trajne učinke na organizacijsku kulturu i ponašanje“ (Stinchcombe 1965 prema Helmut 2020: 3). Nadovezujući se na Arthura Stinchcombea, Christopher Marquis i Andras Tilcsik (2013) uvode pojam *vrijednosno utiskivanje* (*engl. value imprinting*) „kako bi opisali način na koji vrijednosti osnivača implicitno ili eksplicitno oblikuju organizaciju i njezinu kulturu“ (Marquis i Tilcsik 2012 prema Helmut 2020:3).

Postoje dvije struje u istraživanju vrijednosti i socijalno-ekonomskog razvitka. Prva struja okuplja teoretičare od Karla Marxa do Daniela Bella te smatra da su promjene u vrijednostima rezultat socijalno-ekonomskog razvitka, dok druga struja uključuje mislioce od Maxa Webera do Samuela Huntingtona, koji tvrde da kulturne vrijednosti imaju dugotrajan i autonoman utjecaj na društvo (Inglehart i Baker 2000). Radi se o dva vrlo različita pristupa, koja nam ne nude konačan odgovor. Kulturne promjene nisu predvidiv linearan proces. Ne možemo ih uzimati zdravo za gotovo. Ono što je nužno ponovno istaknuti jest da razvitak društva svakako ima utjecaj na vrijednosti, no to ne znači da neće biti vrijednosti koje su imune na njegov utjecaj. Također, taj isti društveno-ekonomski razvitak neće na sve vrijednosti utjecati u istoj mjeri, stoga će nam neke promjene biti uočljivije od drugih.

Treba spomenuti tri različita koncepta društva – tradicionalno, moderno i postmoderno. Tradicionalna društva obilježavaju ustaljeni društveni obrasci, kao i stroga podjela uloga unutar obitelji. Moderno društvo obilježeno je drugačijim vrijednostima – orijentiranosti na cilj, vrijednosnoj neutralnosti i proračunatosti, jednakoj primjena normi prema svima, principu postignuća i slično. Postmoderna predstavlja društvena događanja i promjene od druge polovice 20. stoljeća pa sve do danas. Nju obilježava dominacija konzumerizma, masovni mediji, vrednovanje robe na temelju tržišne vrijednosti i slično (Jančić et. al. 2019: 154-156).

Prema Giddensu (1998) tradicionalna obitelj nužna je za funkcioniranje društvenog poretka unutar kojeg djeluje neoliberalizam. On ističe kako postoji nerazrješiv konflikt između neoliberalističkih tržišnih vrijednosti i morala kojeg zagovara. Tržišne vrijednosti ometaju tradicionalnu obiteljsku strukturu, o kojoj neoliberalna država ovisi za vlastito funkcioniranje (Bender 2018:542-543).

Nedvojbeno je da su procesi urbanizacije i modernizacije doveli do promjena unutar obitelji. „Liberalizam koji se pojavio kao dominantna ideologija zadnjih nekoliko desetljeća, sa sobom

je donio jačanje filozofije individualizma i mogućnosti slobode izbora“ (Maleš 2012:13). Prema Jurčević-Lozančić „odnos između potrošnje i proizvodnje i stjecanje materijalnih dobara smanjuje ljudsku spontanost, potrebu za opuštanjem s obitelji i prijateljima, umanjuje emocije i razmišljanje o duhovnosti te izgradnju kvalitetnog odnosa sa sobom i drugima“ (Jurčević-Lozančić 2012 prema Jančić et. al. 2019: 154). Partneri se nalaze u rascjepu između zadovoljenja vlastitih želja i onih obiteljskih, promijenjene su uloge unutar obitelji, kao i vrste odnosa. Rascjep između zadovoljenja želja sve više prevagne na zadovoljenje vlastitih potreba, stoga danas raste trend obitelji bez djece. Promijenio se i način provođenja vremena s obitelji, današnje mlade obitelji vikende provode u *novim religijama* – šoping-centrima (Jančić et. al. 2019).

Velečasni Jurišić se dotakao religije u postmodernom društvu „navodeći da je postmoderni program kombinacija odbacivanja javne religioznosti, inzistiranje na subjektivnosti odnosa prema Bogu i miješanje različitih praksi unutar vlastite vjere“ (Jančić et. al. 2019: 155-156).

Istraživački dio ponudit će nam odgovore na pitanje je li došlo do transformacije tradicionalnih vrijednosti čiji se promijenjeni oblici i dalje smatraju važnim ili dolazi do odbacivanja tradicije u svrhu zadovoljenja vlastitih potreba?

4. PRVA I DRUGA DEMOGRAFSKA TRANZICIJA

Nakon upoznavanja s pojmovima obitelji i njezinih pojavnica te različitih vrsta vrijednosti za njihovu analizu, moramo prvo proučiti povijesne uvjete koji su utjecali na današnje poimanje, izgled i funkciju obitelji. Obitelj, kakva nam je danas poznata, postoji zahvaljujući dvama procesima – *prvoj demografskoj tranziciji* (PDT) i *drugoj demografskoj tranziciji* (DDT).

Iako su nam demografska obilježja kao produkti ovih dviju tranzicija jasno vidljiva, njihovo podrijetlo nije. Štoviše, nije jasno definirano niti njihovo trajanje. Ono što podrazumijevamo pod PDT, možemo razmatrati kao da je već počelo u 18. stoljeću, a sam početak DDT-a *u grubo* je vezan uz 20 stoljeće. Poznato je da se DDT nastavlja na PDT, te da sam proces nije dovršen. Neki od autora stoga izbjegavaju striktnu podjelu i govore općenito o demografskoj tranziciji.

Vratimo se 18. stoljeću, njega obilježava pad stope mortaliteta, što je rezultiralo porastom broja stanovnika. Taj trend vidljiv je i na samom početku 19. stoljeća obilježenog visokom stopom vitalnosti i tzv. *efekt skijaškog skoka*² (Reher 2011:12), koji je nagovijestio dramatičan pad

² Obilježen je dugom silazna putanjom.

stope mortaliteta i fertiliteta u drugoj polovici 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća. Taj prijelaz s visokih stopa mortaliteta i fertiliteta na niske stope mortaliteta i fertiliteta smatra se početkom PDT-a (Lesthaeghe 2014:18112–18115).

Pad smrtnosti skoro svugdje je premašio pad fertiliteta, a najveći je pad primijećen kod smrtnosti djece. Takva situacija prouzročila je porast broja članova obitelji, međutim, taj porast nije bio drastičan, on ne prelazi 1 %. Pad fertiliteta u tom periodu nije u potpunosti razjašnjen (Reher 2011:13). Naime, tada nije postojala kontracepcija dostupna danas, bračni parovi uglavnom su se fokusirali na nepouzđane metode prevencije trudnoće.

Monica Das Gupta (1996) ističe da žene tada nisu imale mogućnosti lišiti se stresa vezanog uz brigu oko djece, adekvatna prehrana i zdravlje nisu bili dostupni, kao ni mogućnost smanjenja količine posla tijekom i poslije trudnoće. Prema njoj, takvi uvjeti rezultirali su lošim reproduktivnim zdravljem i visokom stopom mortaliteta majki. Svakako zanimljiva teza koju možemo primijeniti i na današnji porast problema s plodnošću uzmemo li u obzir brži način života, konzumaciju hormonske terapije i lošu prehranu, no to nije tema ovog rada.

Jedan od ključnih napredaka u periodu od druge polovice 19. i početka 20. stoljeća jest povećanje znanja o važnosti brige oko djece i načina hranjenja. Informacije o *pravilnoj* dječjoj skrbi majkama su omogućili doktori i znanstvenici, što je rezultiralo već spomenutim padom stope smrtnosti kod djece (Reher 2011:13).

Demografske promjene imale su direktan ili indirektan utjecaj na socijalne i ekonomske promjene. Tako je primjerice pad stope fertiliteta uzrokovao promjenu dobne strukture stanovništva. Rađa se manje radne snage, a postojeća radna snaga stari te se prilikom umirovljenja treba uzdržavati od strane manjeg broja mlade radne snage. Dok u državama u kojima takva tranzicija kasni, dolazi do obrnutog problema. Ondje je problem stvoriti nužna radna mjesta (Reher 2011:14).

Nadalje, porast populacije bio je jedan od motivatora za migraciju. David Reher (2011) migraciju vidi kao oblik redistribucije rada. Iz zemalja s porastom broja stanovnika i lošijim standardom ljudi migriraju u zemlje sa starijom populacijom gdje nedostaje radne snage. Također, česte su migracije unutar iste države iz ruralnog u urbano područje. Reher (2011) na takve procese gleda kao na poželjne zato što prepuštaju poslove onima koji su preostali i jer migranti pri povratku u vlastite zemlje donose veći kapital.

Uz promjenu dobne strukture i migracije, period prelaska s PDT na DDT obilježen je vraćanjem uložnog. Na što se to odnosi? Naime, zbog pada stope smrtnosti djece i pada stope fertiliteta, uloženo vrijeme u dječju skrb *vraćalo se* majkama. One provode manje svoga vremena u brizi oko novorođenčadi, čime im se podiže životni standard i omogućava da iskoriste vrijeme na drugačiji način (Reher 2011:17-18). Ronald Lee (2003 prema Reher 2011:18) ističe kako je postotak vremena koje majke provode u skrbi oko djece zbog procesa demografske tranzicije pao sa 70 % na 14 %. Također, manji broj djece značio je veće ulaganje u dijete. Uz ulaganje u adekvatnu prehranu i pažnju, počinje se ulagati u obrazovanje djece, zbog čega ona više ne pripadaju na tržištu rada (Reher 2011:18).

Polovica 20. stoljeća označila je odmak od razdoblja u kojemu su ljudi bili preokupirani zadovoljenjem bazičnih potreba, odmak od općih ciljeva koje su u Europi promovirali crkva i demokratska politička partija, dok se crkva fokusira na brak kao svetinju i brani brak i obitelj zbog straha da će urbanizacija i industrijalizacija dovesti do nemoralnosti i ateizma. Političke partije također vide obitelj kao korak k boljitku društva. Smatrajući da će se materijalni i moralni napredak ostvariti strogom podjelom spolova unutar obitelji – muševci kao hranitelji obitelji, a žene kao čuvarice kuće (Lesthaeghe 2014:18112–18115).

Nakon zadovoljena bazičnih potreba, počele su se artikulirati daljnje potrebe. Ondje gdje je stala PDT, počinje DDT obilježena samoaktualizacijom i autonomnosti. Uz DDT vežu se tri važne revolucije – kontracepcijska, seksualna i rodna revolucija (Lesthaeghe 2014:18112–18115).

Rodna revolucija vezana je uz *novu* brigu o djeci. Djeca više ne donose prihode u kućanstvo, već zahtijevaju da se u njih više ulaže. Stoga se razvija potreba za kućanstvom s dvojnim prihodima, tj. prilika za žene, koje sada imaju više vremena, da se uključe na tržište rada. Priliku za zaposlenjem omogućio im je i Drugi svjetski rat u kojem su žene mijenjale muškarce na poslu, dok su oni bili na ratištu. Dakle, transformacija ženskih uloga veže se uz demografsku tranziciju (Reher 2011:18-19).

Nadalje, kontracepcijska revolucija donijela je pouzdanije metode kontracepcije – hormonsku kontracepciju i spiralu, a seksualna revolucija prouzročila je ranije stupanje u spolne odnose (Lesthaeghe 2014:18112–18115).

Sigurniji spolni odnosi, poimani kao užitak uz činjenicu da žene počinju biti aktivne na tržištu rada, rezultirali su smanjenjem postotka sklopljenih brakova i povećanjem dobi ulaska u brak. Potom je porastao broj razvoda, a pala stopa fertiliteta, sve veći broj žena ne želi imati djecu ili

ih ima puno kasnije, a ona često nisu rođena u braku. Postepeno se izjednačuju uloge između muškaraca i žena, žene počinju biti ekonomski neovisne o muškarcu (Lesthaeghe 2014:18112–18115). S obzirom na to da se odbacuje ideal braka i obitelji, danas se Europa suočava sa stopom pada broja stanovnika, a o situaciji u Hrvatskoj bit će riječ u sljedećem poglavlju.

5. DEMOGRAFSKA STRUKTURA U HRVATSKOJ

Što se tiče situacije u Hrvatskoj, njezina demografska budućnost vrlo je neizvjesna. Već godinama slušamo o brojnim negativnim trendovima, poput duboke starosti ukupne populacije, niske stope fertiliteta, prirodnog pada broja stanovnika i slično, koji su zahvatili Hrvatsku. Stjepan Šterc i Monika Komušanac (2012) predstavljaju ovaj ujedno zanimljiv i zastrašujući istraživački predmet s obzirom na to da je „stanovništvo temelj svih prostornih, regionalnih, gospodarskih, društvenih i inih planiranja, osnovni prostorni resurs i potencijal te u svakoj zemlji nacionalni strateški interes“ (Šterc i Komušanac 2012:694).

Hrvatskoj je što prije potrebna adekvatna populacijska politika. Negativni trendovi izumiranja i depopulacije nisu novine, već su bili prisutni na ovom prostoru u periodu od Drugog svjetskog rata do 80-ih godina kada je Hrvatska kao jedina članica bivše Jugoslavije imala emigraciju, kao glavni tip kretanja. To se moglo koliko toliko izjednačiti zbog doseljavanja stanovnika iz susjedstva, primjerice Bosne i Hercegovine. Takav proces naziva se supstitucija stanovništva, te se kroz povijest zbivala nasilno i vezala uz ratne pohode (Šterc i Komušanac 2012:703).

Prema popisu stanovništva, u periodu kada je Hrvatska zahvaćena Domovinskim ratom i počinje se oporavljati od istog, od 1991. godine do 2001. godine, vidljivo je smanjenje prirodnog kretanja te prirodni pad broja stanovnika. Dakle, tzv. ekspanzijska emigracija iz prethodnog razdoblja nije pozitivno utjecala na prirodno kretanje stanovništva, niti je pomladila populaciju. Zbog ratnih zbivanja i posljedica rata, 90-ih godina počinje novi val masovnog iseljavanja iz Hrvatske, koji se ovog puta širi na gradove. Sljedeći popis stanovništva u razdoblju od 2001. godine do 2011. godine potvrdio je sumnje da hrvatsko stanovništvo izumire te je čak premašio očekivanu stopu depopulacije. Naime, Hrvatska je 2011. godine imala 150 000 stanovnika manje negoli 2001. godine (Šterc i Komušanac 2012:700).

Starenje stanovništva stoga je bila očekivana posljedica silnih negativnih trendova. Na početku 90-ih Hrvatska je pripadala tipu dobnog sastava starost, a samo desetak godina kasnije dubokoj starosti, pri čemu je broj mladih i starih izjednačen (Šterc i Komušanac 2012:701).

Tijekom 21. stoljeća, situacija se pogoršava. U periodu od 2009. godine do 2015. godine Hrvatsku pogađa treća recesija, koja uzrokuje visoku stopu nezaposlenosti i nestabilnosti društva. Mladi, obrazovani ljudi, kao i njihovi predci, odlaze u inozemstvo *trbuhom za kruhom*, čime pojedini dijelovi Hrvatske, poput Slavonije, ostaju opustošeni. U vrijeme pisanja ovog rada u tijeku je nova kriza, uzrokovana pandemijom COVID-19. O posljedicama pandemije u vidu nezaposlenosti i ljudskih žrtava možemo samo nagađati, a one će se pokazati pravovremeno. Nadalje, Hrvatsku trenutno zahvaća inflacija, što se odrazilo u porasti cijena hrane, potrepština, goriva, uslužnih djelatnosti i slično, a početkom 2023. godine službena valuta postaje euro. Kao što sam već navela, za krizu uzrokovanu pandemijom, posljedice inflacije i promjene valute pokazat će se naknadno. Međutim, za razliku od novog koronavirusa, koji nam je kako samo ime kaže nov i nepredvidiv, ekonomske posljedice inflacije i prelaska na euro u većoj mjeri su nam poznate kroz iskustva drugih država, posebice onih iz susjedstva, poput Slovenije.

Dakle, iz kratkog povijesnog pregleda možemo zaključiti kako se radi o vrlo nestabilnoj državi koja mladim ljudima ne ostavlja mnogo mogućnosti. Neki su otišli i bolju budućnost potražili u inozemstvu, a oni koji su ostali su *zaduženi za spašavanje* vrlo loše društveno-ekonomske situacije.

6. POIMANJE BRAKA, OBITELJI I RODA U HRVATSKOJ

Bez obzira na demografsko – ekonomski lošu situaciju u državi, pojmovi poput obitelji, braka, roda i slično, teme su brojnih debata na ovom području. Radi se o vrlo kontroverznoj temi o kojoj svatko ima ponešto za reći, stoga ću pristupiti ovom poglavlju referirajući se na dva različita izvora – statistiku i obiteljski zakon. Smatram da je to nužno zbog toga što statistički podaci ukazuju na slabljenje tradicionalnih obitelji, za razliku od obiteljskog zakona, koji takve vrijednosti nadmeće.

Započnimo sa statistikom. Na službenim stranicama Eurostata moguće je pronaći prikaz godišnjih pokazatelja prirodnog kretanja stanovništva vezanih za brak i živorođenu djecu u Hrvatskoj, za razdoblje od 2000. godine do 2013. godine. Podatke su prikupili Maja Pekeč i Vlatka Petrić iz Državnog Zavoda za Statistiku (DZS). Nažalost, podaci najnovijeg popisa stanovništva provedenog 2021. godine još uvijek nisu dostupni, stoga ću se morati referirati na spomenutu statistiku i na predzadnji popis stanovništva iz 2011. godine.

Ono što je nužno znati prije negoli promotrimo postotke jest da se prema popisu stanovništva iz 2011. godine 86,28 % Hrvata izjasnilo katolicima, zbog čega možemo očekivati visoki postotak tradicionalnih obitelji. Te iste godine 59,2 % stanovništva starijeg od 20 godina je u braku, što je za 4,3 % manje od popisa iz 2001. godine. Nadalje, 2013. godine sklopljeno je 5,7 % brakova manje negoli 2012. godine. Brakovi sklopljeni 2013. godine većinom su vjerski brakovi – 56,7 %, a njih 43,3% građanski, što je velika promjena u odnosu na 2000. godinu kada je postotak vjerskih brakova iznosio 64,7 %, a građanskih 35,3 %³.

U tradicionalnim državama poput Hrvatske broj brakova i živorođene djece je u direktnoj vezi jer se djeca uglavnom rađaju u braku. Godine 2013. 83,9 % djece rođeno je u braku, a u periodu od 2009. godine do 2013. godine broj vanbračne djece povećao se s 9 % na 16,1 % , što je veliko povećanje za tako kratak period. Od 2011. godine po prvi puta su se počeli prikupljati podaci o vrsti zajednice u kojoj osoba živi. U bračnoj zajednici živi 56,6 % stanovništva starijeg od 20 godine, dok njih 40 % ne živi niti u bračnoj, niti u izvan bračnoj, niti u istospolnoj zajednici⁴.

Dakle, iz ove statistike možemo primijetiti da iako se radi o vrlo tradicionalnom društvu, dolazi do promjene u vidu brakova i djece. Možemo pretpostaviti da će ovakav trend biti vidljiv u rezultatima najnovijeg popisa stanovnika. Ono što slijedi je prikaz obiteljskih zakona od 2013. godine na dalje, pri čemu treba imati na umu navedene statističke podatke.

Godine 2013. održan je prvi građanski referendum u hrvatskoj povijesti. Na referendumu se glasalo o ustavnoj definiciji braka. Organizator referenduma bila je udruga „U ime obitelji“, „čiji je cilj bio da se u Ustav RH prenese definicija iz Obiteljskog zakona kojom je brak definiran kao zajednica žene i muškarca“ (Petrašević et. al. 2017:157). Time bi se prema njima sačuvala tradicionalna institucija braka, drugačije rečeno ovdje se radilo o zabrani istospolnog braka. Na birališta je izašlo svega 37,89 % birača, od kojih se ZA izjasnilo 65,75 %, a PROTIV 33,63 % (Petrašević et. al. 2017:157). Možemo se pitati je li razlog slabe izlaznosti na birališta neslaganje s referendumom ili nezainteresiranost?

Godinu dana kasnije, 2014. godine, izglasan je Zakon o životnom partnerstvu (ŽŽP). Njime su „brak, izvanbračna zajednica, životno partnerstvo i neformalno životno partnerstvo zakonski

³ Pekeč, M. i Petrić, V. (2015) „Brakovi i živorođena djeca u Hrvatskoj“. Eurostat. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriages_and_births_in_Croatia/hr&oldid=252066 (3.2.2022.)

⁴ Ibid.

priznati kao zajednice koje predstavljaju obiteljski život. Prema ŽŽP-u, istospolni parovi uživaju ista prava kao i bračni partneri, osim prava na posvajanje djece“ (Petrašević et. al. 2017:159). Treba još jednom naglasiti da, iako oni uživaju ista prava, oni nisu u braku. „Zakon predstavlja pragmatičan demokratski kompromis između društvenog stajališta i svjetonazora u pogledu reguliranja istospolnih zajednica, koje se nalaze u tenziji“ (Petrašević et. al. 2017:160).

Godine 2018. nakon duge rasprave u Hrvatskoj ratificirana je i stupa na snagu Istanbulska konvencija. O čemu se radi? Naime, Istanbulska konvencija ili Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, prvi je pravni međunarodni mehanizam za borbu, kako i samo ime navodi, protiv nasilja u obitelji i nasilja nad ženama. Konvencija po prvi puta donosi međunarodnu definiciju nasilja u obitelji. „Prema Konvenciji, nasilje u obitelji označava sva djela tjelesnog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja koja se događaju u obitelji, kućanstvu, između bivših ili sadašnjih bračnih drugova ili partnera, neovisno o tome dijeli li počinitelj ili je dijelio prebivalište sa žrtvom“ (Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku 2018:3).

Dok nam se čini da ovakav pristup borbi protiv nasilja ne bi trebao nailaziti na neodobranje, susrećemo se s problematičnom kategorijom roda. Naime, nasilje nad ženama spada u rodno utemeljeno nasilje. „U Konvenciji se riječ rod temelji na dva spola, muškom i ženskom, koji su biološka kategorija, dok je rod definiran kao „društveno oblikovane uloge, ponašanja, aktivnosti i osobine koje određeno društvo smatra prikladnim za žene i muškarce“ (Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku 2018:3), zbog čega je ova Konvencija naišla na protivljenje brojnih vjerničkih udruga, kao i inicijativa te pojedinaca konzervativnih stavova, koji su uoči ratifikacije ove Konvenciji bili u strahu da će zbog iste Hrvatskom zavladati tzv. *rodna ideologija* (Đurin et. al. 2019).

Rod je stoga doživljen kao „vrsta totalitarne ideologije koja je opasnija od marksizma i fašizma, koja odbacuje takozvani „prirodni poredak“, zdravi razum pa čak i nacionalnu suverenost“ (Đurin et. al. 2019:233). *Rodna ideologija* tako biva viđena kao ljevičarska ideologija, nastala na ostacima komunizma. Borba protiv *rodne ideologije* u Hrvatskoj uključuje i nadvjernički identitet. Radi se o maloj skupini dobro povezanih moćnika, koji djeluju putem inicijativa i organizacija te su vješti u prikupljanju potpisa za brojna referendumska pitanja (Đurin et. al. 2019:233). Uz definiranje braka *antirodni pokret* u Hrvatskoj povukao je seksualni odgoj iz škola, dao prijedlog novog Obiteljskog zakona koji po prvi puta donosi definiciju obitelji „u smislu ovog Zakona obitelj čine: majka, otac i njihova djeca, majka s djetetom odnosno otac s

djetetom iako ne žive zajedno, te ostali srodnici koji s njima žive“⁵. Prema tome, obitelji bez djece nisu obitelji, a djeca koju odgajaju istospolni partneri, koji prema ŽŽP-u imaju pravo na tzv. partnersku skrb⁶, također nisu obitelj. Dakle, kroz ovakvo ograničavajuće definiranje ili pokušaj definiranja, *antirodni* pokret nam pokazuje da su pitanja roda i seksualnih prava predmet novog društvenog pregovaranja. „Antirodni pokret legitimirao je diskurs o tradicionalnim vrijednostima i katoličkoj moralnosti utemeljenoj na vjeri... te u mnogočemu nadglasao znanstveno utemeljeno definiranje roda i seksualnosti“ (Hodžić i Štulhofer 2017, prema Đurin, et. al. 2019:234).

Održavanje tradicionalnih oblika obitelji, lokalne demografske mjere i slično samo su paravan za dobivanje političkih poena. Rasprave koje zauzimaju medijski prostor samo odvlače pozornost građana od brojnih afera u socijalnom sustavu, nakon kojih rijetko tko snosi posljedice. Prisjetimo se nedavne tragične smrti djevojčice Nikol⁷, reakcije u medijima bile su burne i svi su žalili za izgubljenim životom. No, što se promijenilo? Porast broja živorođene djece, porast broja obitelji, brakova i ukupnog stanovništva, kao i poboljšanje životnih uvjeta neće se postići provođenjem *antirodnh ideologija* koliko god bili tradicionalno društvo „na papiru“. Smatram da statistika, koja ukazuje na slabljenje tradicionalnih obitelji te slaba izlaznost na referendum o definiciji braka, ukazuju na to da postepeno dolazi do promjene u hrvatskom društvu, koliko god oni u manjini provode moć.

Znači li promjena okretanje marginalnim obiteljskim oblicima ili pak potpuni zaokret k držanju kućnih ljubimaca koji se percipiraju kao zamjena za ljudske članove obitelji? Više o današnjem poimanju kućnih ljubimaca i njihovoj prisutnosti u Hrvatskoj bit će riječi u sljedećim poglavljima, nakon čega će se dobiti kompletna slika o ova dva nalik nespojiva pojma. Rezultati istraživanja pokazat će o radi li se uistinu o slabljenju tradicionalnih obiteljskih oblika, ako da, onda čime oni bivaju zamijenjeni.

⁵ Murganić, N. (2017) „Novi Obiteljski Zakon uvodi niz promjena: Bračni par bez djece nije obitelj! U raspravu pušten nacrt zakona koji redovito izaziva žestoke podjele“. Jutarnji.hr. Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/novi-obiteljski-zakon-uvodi-niz-promjena-bracni-par-bez-djece-nije-obitelj-u-raspravu-pusten-nacrt-zakona-koji-redovito-izaziva-zestoke-podjele-6592014> (5.2.2022.)

⁶ „Prema Zakonu partnersku skrb nad djetetom svog istospolnog partnera osoba može ostvariti samo ako je drugi biološki roditelj nepoznat, ako je preminuo ili mu je trajno oduzeta roditeljska skrb zbog zlostavljanja djeteta“ (Petrašević, Duić i Buljan 2017:159).

⁷ Djevojčica od samo dvije godine preminula je zbog ozljeda, koje joj je zadala vlastita majka. Pet mjeseci prije smrti djevojčica je odlukom Centra za socijalnu skrb oduzeta iz udomiteljske obitelji i vraćena u biološku obitelj.

7. KUĆNI LJUBIMCI KROZ POVIJEST

Prema statistikama, broj kućnih ljubimaca početkom 21. stoljeća u SAD-u jednak je broju odraslih osoba, brojeći 60 milijuna pasa i 70 milijuna mačaka. Situacija je slična i u Europi, gdje primjerice u Francuskoj više od pola kućanstava ima barem jednog kućnog ljubimca (Spencer et. al. 2006:17). Brojevi samo rastu, a o povijesti držanja životinja (*engl. pet keeping*) se generalno malo zna. Stuart Spencer i drugi (2006) sugeriraju da se radi o novijoj pojavi koju vežemo uz razvijene zemlje.

Fenomen držanja životinja čini se bio je uobičajen među paleolitskim lovcima i prvim poljoprivrednicima. Također, preostali prikazi i literatura iz antičke Grčke ukazuju da je držanje životinja bilo uobičajeno te da su se držale različite vrste (Calder 2017:62). „Plutarh je primijetio da muškarci koji su gnjevni i teško se povezuju s drugim ljudima, ponekad znaju zavoljeti pse, risove, mačke, majmune, itd. Izolirajući se sa svojim životinjama uspijevaju isključiti druge ljude, ali i dalje primaju vrlo potrebno društvo i utjehu“ (Calder 2017:64). Platon odobrava nekritičnost pasa u svojim primjedbama na njihovo neprijateljstvo prema strancima, za razliku od njihove snažne odanosti svojim ukućanima, unatoč tome što možda uopće nisu bili ljubazni. Čini se da je ovo afirmativno pseće ponašanje inspiriralo ljudsku odanost i naklonost zauzvrat. Stoga, od četvrtog stoljeća pr. Kr. nadalje dolazi do kontinuiranog ublažavanja stavova prema psima (Calder 2017:64). U antičkoj Grčkoj pojavljuju se i grobovi za kućne ljubimce za koje James Morris (2016) smatra da uključuju emocionalne elemente koji su često zanemareni u svrhu interpretacije rituala. Grci su također nadijevali imena svojim ljubimcima koja su bila rezervirana isključivo za životinje. Ona su se često sastojala od pozitivnih atributa, poput mudrosti i snage. Radi se o karakteristikama koje su sami vlasnici htjeli utjeloviti, pa su ih nadjenuli ljubimcu koji je doživljen kao proširenje njih samih te pod njihovim zapovjedništvom doprinosi ugledu vlasnika, primjerice *Laelaps*- pas koji uvijek hvata plijen (Calder 2017:65). Čak je i Odisejev pas imao vlastito ime – *Argus*, čineći ga jedinim psom čije je ime spomenuto u djelu *Odiseja* (Calder 2017:66). Kao vjerni prijatelji psi se pojavljuju i na nadgrobni spomenicima svojih vlasnika. Postoje i dokazi o postojanju malog psa nalik na igračku naziva *Malitaeon*, koji je bio simbol za konzumerizam (Calder 2017:68).

Uz pse koji su u antičkoj Grčkoj doživljeni kao pretežito muški ljubimci, izrazito su bile popularne i ptice, posebice kod žena kojima su tijekom cjelodnevnog boravka u kući pružale izvor zabave i društva (Calder 2017:70). Zečevi, pijetlovi, jeleni, mačke, psi, konji, itd. dijelili su se živi kao pokloni, a uz zečeve na poklon dobivao se kavez, što ukazuje da su bili

namijenjeni kao ljubimci, a ne kao obrok. Briga oko životinje smatrala se načinom davanja pažnje onome tko ju je poklonio. Lov na životinje i proces pripitomljavanja vezao se uz zavođenje, a prezentacija ulovljene životinje simbolizirala je udvaračeve sposobnosti. Također, zajednički interes za životinje kao i potreba za pokazivanjem istih smatrala se vrstom socijalizacije, to se posebno odnosilo na ljubavne darove koji su se često pokazivali prijateljima (Calder 2017:72-73).

Također, među prvim zabilježenim primjerima kućnih ljubimaca su mačke egipatskih faraona, međutim, one su imale pretežito religiozno značenje, umjesto da su poimane kao ljubimci. Povremeno se spominju vladari i plemići koji imaju omiljene konje ili pse, ali postoji malo naznaka da su ih tretirali na isti način kao što se danas tretiraju kućni ljubimci (Spencer et. al. 2006:17). Obične ljude odgovalo se od posjedovanja ljubimaca, u vrhuncu inkvizicije 16. i 17. stoljeća postojala je mogućnost da se vlasnike ljubimaca spali. Od 18. stoljeća kućne životinje poput pasa počinju se pojavljivati na naručenim slikama. Porast popularnosti kućnih ljubimaca pratio je industrijalizaciju. Urbanizacija, razvitak medicine i porast osobne higijene olakšao je životne uvjete te povećao interes za posjedovanjem i dobrobiti životinja (Spencer et. al. 2006:18).

Jedan od najranijih zakona o dobrobiti životinja bio je britanski „Zakon o okrutnosti prema životinjama“ iz 1876. godine. Navedeni zakon kontrolirao je korištenje životinja u znanstvenim eksperimentima. Pozornost je najprije bila usmjerena na dobrobit pit-ponija koji se koristi u rudarskoj industriji, a zatim se pozornost usmjerila na dobrobit domaćih životinja. Filozofi prava životinja tvrdili su da je pogrešno tretirati životinje prema drugačijim kriterijima od onih koji se primjenjuju na ljude. Pojam *speciesism* skovan je da opiše različite stavove prema ljudima i životinjama, ali izraz se također mora odnositi na različite stavove prema različitim životinjskim vrstama. U praksi je takav pristup bio neizvediv, nije se moglo tretirati kukce na drugačiji način od majmuna, stoga se on primjenjuje samo za životinje s definiranim složenim živčanim sustavom (Spencer et. al. 2006:19).

Katherine C. Grier (2006) upozna nas s poviješću kućnih ljubimaca u SAD-u. Životinje su se tijekom povijesti držale kao izvor hrane, radne snage i/ili sirovine. Držanje životinja kakvo danas poznajemo počinje dolaskom Europljana u Novi svijet. Španjolci su donosili pse (u Sjevernu, ali i Južnu Ameriku), koji su im služili prvenstveno kao radna snaga u ratu i kolonizaciji, potom kao lovci i čuvari te naposljetku kao društvo. Male životinje poput mačaka su se također donosile, ako nisu, bile pronađene su lokalne zamjene za njih (Grier 2006:19-58).

Postepeno se počela razvijati ljubav prema životinjama. Od druge polovice 18. stoljeća u američkim kućanstvima briga za vjeverice, ptice i male pse postaje rutina. U kavezima su se nalazile i domaće ptice pjevice koje su držali i bogati i siromašni upravo zbog lijepog glasa. Ista praksa se utjelovila u Engleskoj i sjevernoj Europi, gdje se počeo držati kućni *lap dog*⁸ i dr. vrste koje su se smatrale beskorisnima. Autorica navodi kako se u pojedinim muzejima mogu pronaći ptičji kavezi i pseće ogrlice iz 1700-ih, one su izložene zbog materijala i tehnike kojom su napravljene, ali ukazuju na to da su tada kućni ljubimci imali opremu koja je pokazivala prosperitet vlasnika kao i ljubav prema životinji. Također, u istom periodu u novinama se moglo naići na oglase o izgubljenim kućnim ljubimcima (Grier 2006:19-58).

Od druge polovice 19. stoljeća počinje rasti interes za kokošima, golubovima i zečevima, koji su množeni zbog fizičkih karakteristika. Također, zamorac i bijeli miš postaju idealni ljubimci za djecu. Dakle, u 19. stoljeću među kućnim ljubimcima Amerike prevladavaju psi, mačke, glodavci, ribe i ptice, čija je popularnost pala od unazad 100 godina. U trgovinama za kućne ljubimce može se naići na egzotične životinje, poput tropskih riba, sirijskog zlatnog hrčka, afričkog patuljastog ježa, reptila i sl. (Grier 2006:19-58).

Što se tiče današnjih najpopularnijih ljubimaca – pasa, koji su ujedno bili i *prvi* ljubimci Amerike, vrste koje su nam danas poznate tada još nisu postojale. No, to nije umanjilo njihovu popularnost. Postepenim nastankom rasnih pasa u 20. stoljeću, američko stanovništvo polako odbacuje *staromodne pse* i zamjenjuje ih *novim, modernim vrstama*. Spomenute *nove* vrste uz ljepotu trebale su imati i predvidivi temperament te su predstavljale pseći ideal (Grier 2006:19-58).

Uz veliku popularnost u SAD-u, psi zauzimaju i veći dio povijesnog pregleda, dok su mačke služile uglavnom za kontrolu broja štakora u gradovima. Držalo ih se u većem broju, bez prevelike privrženosti i zamjerao im se manje prisni karakter za razliku od pasa. Smatrane su ljubimcima za žene i djevojčice. Samo nekoliko vrsta prepoznato je krajem 19. stoljeća, od kojih je sijamska mačka potaknula najveći interes, privukla je vlasnike svojim profinjanim izgledom, kao i činjenicom da su u tom periodu bile malobrojne (Grier 2006:19-58).

Treća kategorija ljubimaca, za koju možemo reći da *kaska* iza pasa i mačaka, su glodavci. Zanimljivo je da njihovo držanje utjecalo na poimanje pojma kućni ljubimac. Prema Grier (2006), činjenica da se glodavci mogu pripitomiti i držati u kućanstvu pokazala je ljudima da životinja postaje kućnim ljubimcem kada ju ljudi udome i preuzmu kontrolu nad njezinim

⁸ Mali kućni pas.

životom. Tako je hrčak 60-ih postao vrlo popularni ljubimac za djecu. Naime, njegov mirni i relativno uredan karakter otkriven je porastom potrebe za vršenjem testiranja nad glodavcima u laboratorijima i bolnicama, nakon čega su ga trgovci životinjama počeli reklamirati kao savršene ljubimce za djecu (Grier 2006:19-58).

Iz ovog kratkog povijesnog pregleda možemo vidjeti kako se odnos prema kućnim ljubimcima tijekom povijesti mijenjao. Određene životinjske vrste prošle su put od radne snage preko prijatelja do sredstva iskazivanja prestiža. Svakako, veza između čovjeka i životinje seže duboko u prošlost, a čini se da poseban odnos između vlasnika i njegovog ljubimca neće tako lako nestati. Kroz sljedeća poglavlja predstaviti ću način na koji se prema kućnim ljubimcima odnosimo danas, beneficije imanja kućnih ljubimaca, kao i razlike u generacijskom odnosu prema istima.

8. KUĆNI LJUBIMCI U DANAŠNJICI

Promotrimo li povijest držanja životinja, možemo vidjeti da se u određenom trenutku dogodila promjena, ljudi su masovno počeli razumijevati i svjedočiti vezi čovjeka i njegovog ljubimca. Vlasnici ljubimaca danas se stoga poimaju kao *roditelji životinja* (engl. *pet parents*) ili skrbnici (Barton Ross i Baron-Sorensen 2007:1). U očima društva status kućnog ljubimca zauvijek je promijenjen. Štoviše, sama smrt ljubimca prema nekima bi se trebala poimati kao smrt člana obitelji za koju je potrebna potpora *roditeljima životinja* (Barton Ross i Baron-Sorensen 2007: 2). Dakle, radi se o dubokim vezama privrženosti. No, što to čini ljubimce tako posebnima? Naime, kućni ljubimci ljudima pružaju društvo, zaštitu, zabavu, poticaj za tjelovježbu, prilike za socijalizaciju s drugim vlasnicima te priliku da vole i njeguju nešto izvan njih samih. Stoga ne čudi gore spomenuta tvrdnja koja izjednačava bol pri smrti ljubimca sa smrću člana obitelji. Prema istraživanjima o proživljenim stupnjevima stresa, smrt ljubimca bila je najčešća spomenuta trauma koju su proživjeli parovi (Barton Ross i Baron-Sorensen 2007:3).

Promjene u ljudskoj mobilnosti i obiteljskoj strukturi o kojima sam već pisala, povećale su vjerojatnost da će ljudi stvoriti značajnu privrženost prema ljubimcima (Barton Ross i Baron-Sorensen 2007:5). Istraživanja pokazuju da je tijekom godina došlo do porasta značaja kućnih ljubimaca. Takav porast neki objašnjavaju činjenicom da ljudi u prosjeku imaju manje djece te da zbog toga poimaju kućne ljubimce kao djecu. Čak 70 % ljudi koji imaju ljubimce doživljavaju ih kao vlastitu djecu. Drugo istraživanje pokazalo je da visokih 99 % vlasnika pasa

i mačaka doživljavaju svoje četveronožne prijatelje kao ravnopravne članove obitelji (Barton Ross i Baron-Sorensen 2007:6).

Kućni ljubimac može predstavljati mnogo toga svojem vlasniku. Neki ih doživljavaju kao prijatelje, neki kao djecu. Prema Cheri Barton Ross i Jane Baron-Sorensen (2007) kućni ljubimci nas mogu asociirati na sretnija vremena, prateći nas kroz proces odrastanja. Također, mogu biti mehanizam potpore pri teškim, životnim situacijama. Za ljude koji se bore s terminalnim bolestima, oni mogu biti i razlog za nastavljanje bitke. Za invalidne osobe ljubimac nije samo prijatelj, već produženje njih samih, naime, životinje se mogu dresirati da služe kao oči i uši osobe s invaliditetom čime im olakšavaju kretanje. Mogu biti i od pomoći osobama koje su proživjele emocionalne traume, pomažući im da ponovno steknu povjerenje (Barton Ross i Baron-Sorensen 2007:6-7).

Jedan od emocionalnih ili psiholoških benefita držanja životinja jest činjenica da one ovise o čovjeku. Ljubimci zahtijevaju određenu brigu, za što nas nagrađuju primjerice pređenjem i umiljavanjem. Takvo ponašanje šalje poruku vlasniku da je on potreban. „Kroz brigu i njegu o kućnim ljubimcima, samopoštovanje i osjećaj postignuća osobe mogu se povećati“ (Barton Ross i Baron-Sorensen 2007:7). Nadalje, igra s kućnim ljubimcima pokazala se vrlo korisnim aspektom socijalnog razvitka. Prema Rogeru Mugfordu (1977) „igra pruža bitnu ranu stimulaciju i za ljude i za mladunčad životinja, koja služi za jačanje društvenih veza između roditelja i dojenčadi te jačanja motoričkih obrazaca i vježbi relevantnih za kasnije ponašanje odraslih“. Naposljetku, životinje mogu *probiti led*, odnosno omogućiti svojem sramežljivom vlasniku da preko njih uspostave komunikaciju s vanjskim svijetom. Istraživanja pokazuju da će ljudi prići drugima koji se nalaze u društvu životinje kako bi porazgovarali o njoj. Takvo ponašanje otvara sigurnu zonu komunikacije (Barton Ross i Baron-Sorensen 2007:7).

Po pitanju najranjivijih društvenih skupina – djece i umirovljenika, pokazalo se da je posjedovanje kućnih ljubimaca vrlo korisno. Djeca, čiji roditelji provode mnogo vremena na poslu, kroz igru s kućnim ljubimcem mogu razviti maštu. Također, ljubimac može pružiti djetetu stabilnost i kontinuitet u obiteljskom okruženju. Posebice u slučaju razvoda roditelja, kućni ljubimac može ostati kao pouzdan član obitelji, kao netko tko se poistovjećuje s djetetom usred promjena (Barton Ross i Baron-Sorensen 2007:8). Život umirovljenika također je obilježen promjenama i gubicima, bilo to da se radi o smrti prijatelja i obitelji, bolestima, samom činu umirovljenja i slično. U takvim trenucima potpora kućnog ljubimca od velike je koristi. Primjerice, u situacijama kada neka životinja posjeti određeni dom za starije i nemoćne, interakcija između stanovnika doma za starije i nemoćne i životinje otvara mogućnost

komunikacije, osjetilne stimulacije te prisjećanja. Kućni ljubimac također može dati određenu svrhu životu starije osobe. Umirovljenici će organizirati svoj dan oko brige za životinju, a šetnja i igra s istom ih potiče na tjelovježbu (Barton Ross i Baron-Sorensen 2007:9).

Dok studije otkrivaju terapijske beneficije imanja kućnih ljubimaca, dokaza u korist ovog odnosa ne manjka. Uloga životinja u današnjem društvu ne smije biti zanemarena. Štoviše, što naši dani bivaju brži, više zauzeti i izoliraniji, u toj mjeri je veza između *roditelja životinje* i životinje značajnija. Svakako postoje i negativne strane imanja kućnih ljubimaca, briga o drugog živom biću zahtjeva veliku odgovornost i obavezu. S obzirom na to da je životnih vijek kućnih ljubimaca puno kraći od ljudskog, vlasnici su svjesni da će se u nekom trenutku morati brinuti o starijoj i bolesnijoj životinji, što sa sobom dovodi dodatne obaveze i financijski teret. Uz očekivane obaveze postoji i šansa da veza između vlasnika životinje i životinje iz određenog razloga ne uspije, zbog čega će vlasnik iskusiti grižnju savjesti, frustraciju, bespomoćnost i slično (Barton Ross i Baron-Sorensen 2007:15).

8.1 ANTHROPOMORPHISM

Kada govorimo o odnosu ljudi i životinja u današnjici, ono ne bi bilo moguće bez objašnjenja *anthropomorphisma* – „prepisivanja ljudskih mentalnih stanja (misli, osjećaja, motivacije i vjerovanja) neljudima, odnosno u ovom slučaju životinjama“ (Serpell 2005:122). Takvo ponašanje sveprisutno je kod vlasnika životinja. Ljudi diljem svijeta hrane kućne ljubimce ljudskom hranom, daju im ljudska imena, slave njihove rođendane, vode ih posebni doktorima kada obole, tuguju kada umru te ih zakopavaju na grobljima za kućne ljubimce, a sam pokop uključuje elemente ljudskog sprovoda. „Primjerice u SAD-u ljudi oblače svoje kućne ljubimce u dizajnersku odjeću, upisuju ih u vrtiće, čak im i transplantiraju bubrege po cijeni od 6,500 američkih dolara po bubregu, ukoliko za to ima potrebe“ (Serpell 2005:123).

Anthropomorphisam potječe iz ljudske sposobnosti za tzv. refleksivnom svjesnosti, odnosno mogućnosti da koriste *samo-znanje* - znanje o tome kako je to biti čovjek u svrhu razumijevanja i pretpostavljanja ponašanja drugih. Prema onome što do sada znamo, životinjama manjka takva sposobnost (Serpell 2005:123). „S druge strane ljudi su opisani kao „prirodni psiholozi“ koji imaju moć penetriranja i istraživanja tuđih umova kroz mogućnost subjektivnih mentalnih iskustava“ (Serpell 2005:123). Upravo je ta mogućnost prema Stevenu Mithenu jedna od

definiirajućih karakteristika modernog čovjeka (*Homo sapiens sapiens*) te se razvila prije od prilike 40 000 godina (Mithen 1996 prema Serpell 2005:123).

Radi se o pojavi koja je imala dalekosežne posljedice. Omogućila je životinjama ulazak u društvo, najprije kao kućnim ljubimcima, a potom kao ovisnicima o kućanstvu. Štoviše, prema Mithenu bez *anthropomorphism* ne bi bilo niti kućnih ljubimaca, niti pripitomljenih životinja (Mithen 1996 prema Serpell 2005:124). Svakako, tvrdnja da je *antropomorphisam* omogućio držanje životinja ne objašnjava iz kojeg je razloga navedena praksa opstala tako dug period. Iz perspektive evolucije, imanje kućnih ljubimaca je anomalija. Držanje određenih životinja poput kokoši, lako je objašnjivo. Takve životinje imaju vrijednost kao prehrambena namirnica. Prirodna selekcija ide pod ruku onima koji su pronašli najbolje načine preživljavanja za sebe i bližnje srodnike. Čak teorija recipročnog altruizma, koju je razvio Robert Trivers 1970. godine, „zahtijeva da pomažemo drugima s kojima nismo u krvnom srodstvu, samo kada postoji razumna vjerojatnost da će ta pomoć biti pružena zauzvrat u nekom trenutku u budućnosti“ (Trivers 1971 prema Serpell 2005:124). S obzirom na to da kućni ljubimci ne pripadaju istoj vrsti ili rodbinskoj grupi, a ne sjećaju se i ne vraćaju usluge, teško je shvatljivo kako su se kućni ljubimci razvili i opstali (Serpell 2005:124).

Učestao odgovor na ovu dilemu jest da su kućni ljubimci naprosto *društveni paraziti*, koji su naučili iskorištavati naše roditeljske instinkte, kroz tzv. *slatki odgovor* (engl. *cute response*)⁹ (Serpell 2005:124). Sljedeća mogućnost opisuje vlasnike kućnih ljubimaca kao pojedince koji ne žele ili nisu u mogućnosti stvoriti *normalne* veze s ljudima, pa posežu za životinjama kao zamjenom za ljudski kontakt. Prihvaćanje ove teorije zahtijeva poimanje većine ljudi kao socijalno hendikepiranih. Posljednja teorija je nešto pozitivnija, prema njoj ljudi drže životinje iz razloga jer pozitivno utječu na njihovo zdravlje i podižu kvalitetu života (Serpell 2005:125).

Dokazano je da vlasnici životinja koji su vrlo privrženi svojim ljubimcima obično imaju više koristi od tog odnosa za razliku od vlasnika koji su manje privrženi. Također, vlasnici pasa stvaraju jače veze za razliku od vlasnika mačaka, što može biti objašnjeno privrženim i odanim karakterom pasa i nešto distanciranim ponašanjem mačaka. Interpretiranje navedenih podataka je težak zadatak, međutim većina znanstvenika se složila oko tvrdnje da su navedeni rezultati uobičajeni ako poimamo ljubimce kao oblik društvene potpore (Serpell 2005:125). Prema Sidney Cobb društvena potpora se definira kao „informacije koje navode subjekta da

⁹ Interakcija potaknuta slatkoćom životinje.

vjeruje da je zbrinut i voljen, cijenjen i član mreže međusobnih obaveza“ (Cobb 1976 prema Serpell 2005:125).

Bez obzira na koji način odabrali pristupiti pojmu društvene podrške, njezina važnost potvrđena je kroz povijest, a tijekom posljednjeg desetljeća brojna literatura je istaknula pozitivnu vezu između društvene podrške i poboljšanog zdravlja. U teoriji spasonosni učinak društvene podrške može se primijeniti na bilo koju pozitivnu vezu u kojoj osoba vjeruje da je zbrinuta, cijenjena i voljena. Društveno podržavajući potencijal kućnih ljubimaca, pod pretpostavkom da postoji, trebao bi ovisi o njihovoj sposobnosti da proizvedu slične učinke, ponašajući se na način da njihovi vlasnici dobiju dojam da ih životinja voli, cijeni i ovisi o njima za brigu i zaštitu (Serpell 2005:126).

Postoji vrlo malo studija koje se bave istraživanjem učinaka na zdravlje koje prouzrokuje držanje životinja. Važan faktor pri istraživanju bila je vlasnikova percepcija o ponašanju ljubimca. Za razliku od drugih studija koje tretiraju kućne ljubimce kao vrstu uniformne terapijske intervencije, koja je ili prisutna ili odsutna, kao da su svi kućni ljubimci jednaki u svojim učincima bez obzira na vrstu, pasminu, temperament ili ponašanje. Ako se držanje životinja može konceptualizirati kao drugačija vrsta društvene veze, jednaka braku ili prijateljstvu, onda je jasno da ove odnose treba proučavati kao interakcije u kojima obje strane – ljudi i životinje, igraju važne uloge (Serpell 2005:126). Postoji nekoliko studija koje su pokušale izjednačiti takve veze i pokazale su da „vlasnici životinja koji su izvijestili o visokom stupnju kompatibilnosti u ponašanju svojih ljubimaca i sami su bili ne samo privrženiji svojim životinjama, nego su imali i bolje opće mentalno zdravlje, poboljšani osjećaj dobrobiti, manju uznemirenost, pozitivniji učinak, manje tjeskobe i manje fizičkih simptoma lošeg zdravlja od onih s manje kompatibilnim kućnim ljubimcima“ (Serpell 2005:127).

Istraživanje Sheile Bonas pokazalo je da iako veze između ljudi postižu viši stupanj društvene podrške, psi postižu više rezultate (od ljudi) u kategorijama poput privrženosti, prijateljstva i podrške. Mačke su pokazale nešto niži stupanj društvene podrške od pasa, ali su rezultati vrlo slični ljudskima u istim kategorijama. Jedine kategorije u kojima su ljudi *bolji* od pasa bile su pomoć i intimnost, a obje su vezane uz viši stupanj kognitivnih kapaciteta ili jezik. Bonas je pokazala da postoji manji stupanj konflikata u vezama ljudi i životinja, što ponovno može biti objašnjeno manjkom jezične sposobnosti životinja. Upravo zato što ne mogu govoriti, nisu u mogućnosti kritizirati i osuđivati svoje vlasnike, lagati ili izdati njihovo povjerenje. Bonasina studija jasno pokazuje da njezini ispitanici nisu imali problema opisivati i evaluirati njihove ljubimce prema parametrima namijenjenim ljudima. Ono što je bilo ključno jest da spomenuti

ispitanici interpretiraju ponašanje vlastitih ljubimaca koje pokazuje znakove društvene podrške kao da ono dolazi od drugog ljudskog bića. Drugačije rečeno bez *anthropomorphisma* ljudi ne bi mogli imati društvenu, emocionalnu i drugu korist od njihovih veza s kućnim ljubimcima (Serpell 2005:127).

Bez da vjerujemo da nas naši ljubimci uistinu vole, naš odnos imao bi puno manju težinu. *Antropomorfizam* dominira iz razloga jer bi drugačije tumačenje životinjskog ponašanja – kao da nije isključivo motivirano ljudskim osjećajima i željama, obezvrijedilo ove odnose i učinilo ih površnijima i manje isplativijima (Serpell 2005:128).

Anthropomorphisam iako je evolucijski vrlo nejasan, ako bi se na spomenuti proces gledalo isključivo na temelju brojeva, onda možemo reći da je on uvelike doprinio brojčanom rastu kućnih ljubimaca. S druge strane *anthropomorphisam* je nadmetnuo ogroman pritisak na svoje objekte, zbog čega su brojne vrste danas hendikepirane. Konkretno, engleski buldog, koji je nekad bio atletska životinja, danas ima kronične probleme s respiratornim sustavom. Uz fizički deformitet zbog kojeg vrsta uglavnom ne doživi duboku starost, većina bulldoga mora biti rođena i carskim rezom. Da se ljudi nalaze u istom problemu, vjerojatno bi se potražila medicinska pomoć, no u slučaju bulldoga, vrsta se nastavlja uzgajati čime im se samo produbljuju zdravstveni problemi. No, iz razloga jer su oni proizvedeni *anthropomorphističkom* selekcijom, njihov hendikep se, možemo reći, slavi (Serpell 2005:129).

Svakako to ne znači da je svako ljudsko ponašanje koje potiče *anthropomorphistički* izgled ljubimca loše. Primjerice, životinja vjerojatno neće patiti ako ju obučemo u džemper. Koliko god neki smatrali da takvo ponašanje liši životinju svog simbolizma, mala je vjerojatnost da su životinje toga svjesna. Promjena izgleda životinje međutim uzrokuje etičke probleme. Uklanjanje repova, kandži i slično može se poimati kao *anthropomorphistička* intervencija. S obzirom na to da su ljudi rođeni bez navedenih fizičkih obilježja, čini se da neki žele izjednačiti izgled životinje s ljudskim atributima. Uz anatomiju i fizički izgled, *anthropomorphistička* selekcija uzrokovala je i promjenu u ponašanju kućnih ljubimaca. Primjerice, istraživanje u Mađarskoj koje se bavilo mogućnošću rješavanja problema između pasa i njihovog pretka vuka pokazalo je da kada se suoče s problemom vađenja hrane iz zatvorene posude, vukovi uporno pokušavaju samostalno riješiti problem, dok psi vrlo brzo potraže pomoć vlasnika (Serpell 2005:130). Takvo ponašanje slično je ponašanju kojeg bi očekivali od djece, a autor istraživanja ga interpretira „ne kao manjkom inteligencije, već evolucijskom selekcijom za kooperaciju, tj. ljudskim ponašanjem pasa“ (Serpell 2005:130).

Jedan od najčešćih bihevioralnih problema kod kućnih ljubimaca danas je separacijska tjeskoba. Kod pasa se ona manifestira kroz paničarenje u trenutku odvajanja od vlasnika, što potom uzrokuje uništavanje namještaja, vršenje nužde u domu i slično. Kada biramo životinju s izraženim *anthropomorphističkim* karakteristikama, vjerojatno ćemo prouzročiti preovisne životinje, koje se emocionalno raspadnu pri svakodnevnim rastancima od vlasnika. Rješenje za takvo ponašanje obično ide u dva smjera – zatvaranjem životinje u kavezu dok je vlasnik izvan kuće ili davanjem psihoaktivnih sredstava (Serpell 2005:130-131).

Naposljetku čak i *neanthropomorphističko* ponašanje životinje u današnjici je problematično. Zbog neodgovaranja vlasnikovim očekivanjima, životinje su često kažnjavane ili odbačene. Prema statistikama 4 milijuna pasa u SAD-u (otprilike 7 % ukupne populacije) odbačeno je u skloništima za životinje, a otprilike 2.4 milijuna (4.2 %) je ubijeno (Serpell 2005:131).

Dakle, radi se o zanimljivom pojmu koji je dugo prisutan, a njegovo podrijetlo je nejasno. Ono što čini veze između ljudi i životinja posebnima jest činjenica da se one baziraju na razmjeni društvenih odredbi umjesto ekonomskih ili utilitarnih. *Anthropomorphisam* je omogućio ljudima da imaju koristi od društvene podrške koju im pružaju njihovi ljubimci, čime profitiraju emocionalno i psihički. Životinje su zauzvrat dobile određeni kalup u kojeg se moraju uklopiti, a svaki odmak od *anthropomorphističkih* očekivanja vlasnika snosit će posljedice.

8.2 DOBNE SKUPINE I NAČINI OPHODENJA PREMA KUĆNIM LJUBIMCIMA

Prikazala sam način na koji su se ljudi ophodili prema kućnim ljubimcima kroz povijest i način na koji se prema istima odnosimo danas. Širok vremenski okvir ukazao je na velike promjene u statusu kućnih ljubimaca i istaknuo beneficije takvog odnosa. Ono što preostaje je prikazati promjene na mezo-razini, promatrajući statistiku o odnosu prema kućnim ljubimcima prema triju dobnih skupina – *baby boomersi* (rođeni prije 1964. godine), *generacija x* (rođeni između 1965. godine i 1980. godine) te *generacija y* ili *milenijalci* (rođeni između 1981. godine i 1996. godine)¹⁰.

Pandemija koronavirusa i mjere socijalnog distanciranja prouzročile su povećanje broja kućnih ljubimaca u SAD-u. U tom periodu došlo je do promjene dobne skupine s najvećim postotkom kućnih ljubimaca. Prvo mjesto koje je držala *generacija x*, kao generacija s najvećim brojem

¹⁰ Davis, L. (2022) How Different Generations Treat Their Pets. ManyPets, Inc. Dostupno na: <https://manypets.com/us/blog/pets-by-generation/> (6.7.2022.)

kućnih ljubimaca zauzela je *generacija y*. Prema istraživanju koje je proveo American Pet Products Association u periodu od kraja 2020. do ožujka 2021. godine od ukupnog broja kućnih ljubimaca u SAD-u *milenijalci* imaju 32 % , *generacija x* 24 % , a *baby boomersi* 27 %¹¹.

Psi su najpopularniji kućni ljubimci kod triju generacija, vidljiv je veliki skok od *baby boomersa* među kojima 37 % preferira pse i *generacije y* s visokih 61 %. Po pitanju troškova držanja životinja ponovno prednjače *milenijalci* koji godišnje na svoje ljubimce izdvoje 1195 američkih dolara, potom slijedi *generacija x* s 1100 američkih dolara i *baby boomersi* s 962 američka dolara. Čak 40 % *milenijalaca* troši novce na kućne ljubimce u svrhu objava na društvenim mrežama, kod preostalih generacija postotci su značajno manji – *generacija x* s 21 % i *baby boomersi* s 8 %. Ovakav podatak objašnjiv je činjenicom da je jedino *generacija y* odrasla s internetom i društvenim mrežama¹².

Najveća razlika vidljiva je u percepciji kućnih ljubimaca kao članova obitelji. *Generacija y* na ljubimce gleda kao na vlastitu djecu i najvjerojatnije je da će potrošiti veliki iznos ne bi li svojoj *krznatoj djeci* (*engl. fur babies*) priuštiti luksuzne predmete, dok *baby boomersi* svoje ljubimce poimaju proširenom obitelji. Najstarija od spomenutih generacija većinom ima odraslu djecu, pa im vlasništvo nad kućnim ljubimcem može povratiti osjećaj roditeljstva, dok pripadnici najmlađe generacije sve kasnije imaju djecu zbog čega se odlučuju na držanje životinja i tretiranje istih kao djece¹³.

Dakle, po pitanju izdataka, familijarizaciji i samom postotku kućnih ljubimaca, *generacija y* svakako dominira. Popularnost kućnih ljubimaca kod spomenute dobne skupine ne bi mogla biti shvaćena bez da se uzme u obzir širi kontekst. Naime, za razliku od njihovih roditelja, *milenijalci* većinom bivaju visoko obrazovani, veći troškovi života kao i viša cijena školovanja otežavaju im odlazak od kuće te ih čine financijski ovisnima o obiteljima. Oni koji se odsele uglavnom žive kao podstanari te si teško mogu priuštiti vlastitu nekretninu. Ne samo da su im troškovi života viši nego što su bili u vrijeme njihovih roditelja, već je i samo zaposlenje nesigurnije. Kao posljedica toga brak i roditeljstvo se odgađaju (Graham et. al. 2019: 203-204).

Taryn Graham, Katrina Milaney, Cindy Adams i Melanie Rock (2019) su proveli istraživanje na temu kako *milenijalci* opisuju utjecaj vlasništva nad psom na njihov identitet, veze i okruženje. Rezultati istraživanja ukazali su na to da im psi pomažu u razumijevanju njih samih,

¹¹ Ibid.

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

te da, ovisno o odgoju, neki ispitanici poimaju svog psa kao dio vlastitog identiteta. Uz vlasništvo nad psom vežu osjećaj odgovornosti, strukturiranje dana prema potrebama psa omogućilo im je da donose zdravije odluke. Primjerice, pas predstavlja odličnu izliku da zaobiđu negativne utjecaje vršnjaka, bilo da se radi o ranijem odlasku sa zabave ili nečemu drugome. Istaknuli su da ih psi ograničavaju u njihovoj slobodi, te da mogu pozitivno i negativno utjecati na veze s drugim ljudima. Konkretno za parove koji su sudjelovali u istraživanju pas je pomogao izgraditi identitet obitelji, s druge strane uvođenje vlastitog psa u odnos s drugom osobom i njezinim psom stvorilo je probleme. Intenzitet involviranosti sa psom također je za neke onemogućilo bavljenje drugim aktivnostima, stoga je većina morala potražiti dodatnu pomoć za brigu oko kućnog ljubimca. Najčešće su pomagali roditelji i prijatelji. Veliki teret s leđa skinut je onima koji su mogli priuštiti zdravstvenu skrb za ljubimca, ali to nije bio slučaj kod svih ispitanika Graham et. al. 2019: 213-222).

Dakle, istraživanje je pokazalo da *milenijalci* za koje Graham, Milaney, Adams i Rock (2019) navode da su odrasle osobe u nastajanju, najvažnijim dijelom odrastanja smatraju prihvaćanje odgovornosti za sebe, donošenje samostalnih odluka te postizanje financijske neovisnosti o roditeljima, a psi utječu na sve navedeno, zbog čega njihova popularnost unutar ove generacije ne čudi. Oni zahtijevaju od *milenijalaca* da preuzmu odgovornost za drugo živo biće, dovode ih u situaciju da moraju birati između vlastitog psa i alternativne opcije, što je utjecalo na način na koji i s kime vlasnici pasa provode vrijeme. Bez obzira na benefite imanja pasa, postojala je potreba za pomoći pri brizi o životinji, što je za mnoge predstavljalo problem i osjećaj nesamostalnosti.

9. KUĆNI LJUBIMCI U HRVATSKOJ

Iako, nemamo točne podatke o broju kućnih ljubimaca u Republici Hrvatskoj, prema nekim istraživanjima, više od pola kućanstava ima barem jednog kućnog ljubimca. Prema Mediana TGI podacima iz 2017., najpopularniji kućni ljubimci kod Hrvata su psi (50,77 %), potom mačke (34,81 %), slijede ih ptice (8,96 %) i ribe (5,46 %). Čak 91.2 % vlasnika pasa hrani svoje ljubimce specijaliziranom hranom za pse. Najpopularniji proizvođači hrane su Pedigree (29,1 %), Chappi (27,9 %), Kitekat (19,6 %), Felix (16,5 %) te Darling (10,7 %). Vlasnici mačaka u nešto manjem postotku (84,6 %) kupuju specijaliziranu hranu za mačke. Top 5 najpopularnijih robnih marki hrane za mačke su: Whiskas (39,9 %), Friskies (35,6 %), Kitekat (30,9 %), Felix

(18,9 %) te Darling (13,8 %). Što se tiče mjesta stanovanja, samo 18, 1% vlasnika pasa živi na selu, dok u gradu živi njih 58,5 %. Slična situacija je i s vlasnicima mačaka od kojih 19, 9 % živi na selu, a 54, 9 % u gradovima¹⁴.

9.1 SADRŽAJ ZA KUĆNE LJUBIMCE U GRADU RIJECI

Što se tiče samog sadržaja za kućne ljubimce, gradovi poput Rijeke nude 7 parkova za pse koji su raspoređeni po najvećim četvrtima. Iako se prema internetskim stranicama grada Rijeke kao park za pse vodi i park u četvrti Banderovo, a grad Rijeka ističe da uređenje parka još uvijek nije dovršeno¹⁵, možemo se pitati iz kojeg razloga se isti vodi kao već postojeći park za pse? Nadalje, ono što bih voljela istaknuti jest da sadržaja u takvim parkovima manjka, nije dovoljno ograditi zelenu površinu i postaviti dvije klupice, kao što je to slučaj u parku za pse Škurinjska draga. Potreban je i popratni sadržaj, nalik spravama za igru pasa koje nalazimo u svega 4 parka za pse¹⁶. U protivnom vlasnici pasa vode svoje pse u *obične* parkove jer im park za pse ništa ne nudi. Također, istaknula bih da se ne radi o parkovima velike površine zbog čega često dolazi do gužve i neslaganja između pasa, konkretno u parku Škurinjska draga (površine 700 m²) dolaze vlasnici pasa i njihovi ljubimci iz ulice Rastočine, u kojoj se nalazi 5 nebodera od 26. katova u kojoj prema procjenama živi 2500 ljudi. Uz spomenutu ulicu dolaze i stanovnici iz susjednih ulica i manjih zgrada, kao i stanovnici četvrti Belveder i Kozala – u kojoj prevladavaju više zgrade i neboderi. Takva gusta naseljenost rezultirala je i velikim brojem pasa na malome području, zbog čega je park veličine ovog neadekvatan. Spomenuta problematika nije specifična samo za parkove za pse već otvara problem manjka zelenih površina u gradu Rijeci. Riječki psi mogu se okupati na dvije pseće plaže – Kantrida i Brajdica¹⁷, što se prema komentarima na društvenim mrežama može naslutiti da je ipak premalo.

Postoji i groblje za kućne ljubimce na Kozali u Lukovićima. Groblje je radilo od početka 2000. do 2004. godine nakon čega je moralo biti zatvoreno zbog novog „Zakona o veterinarstvu“, kojim se inzistira na spaljivanju životinja u za to predviđenim spalionicama, umjesto pokapanja životinja u zemlju¹⁸. „Pretpostavlja se da su ga izgradili lovci za potrebe ukopa svojih lovačkih

¹⁴ Varga, M. (2018) Psi – najpopularniji kućni ljubimci među Hrvatima. Hrvatska: In Store. Dostupno na: <https://www.instore.hr/infocus/psi-najpopularniji-kucni-ljubimci-medu-hrvatima-2679.html> (28.1.2021.)

¹⁵ Grad Rijeka (2022b) Kućni ljubimci. <https://www.rijeka.hr/teme-za-gradane/obitelj-i-drustvena-skrb/kucni-ljubimci/> (7.7.2022.)

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

pasa, da datira od samog početka 20. stoljeća, no jedini trag su već zubom vremena nagriženi nadgrobni spomenici koji datiraju iz vremena između dva svjetska rata¹⁹.

Iako se ukopi nisu godinama održavali, groblje nije bilo zapušteno. Mnogi vlasnici i dalje posjećuju grobove svojih ljubimaca, a na brojnim se mogu pronaći slike preminule životinje, kao i datum rođenja i smrti te natpisi poput „voljeni mačak... hvala ti za deset najljepših godina provedenih s tobom“, iz čega je vidljiva dubina povezanosti između kućnog ljubimca i vlasnika. Groblje je danas zaštićeno kao *spomen groblje*, a odmah uz staro groblje izgradilo se novo groblje koje omogućava polaganje urni s posmrtnim ostacima ljubimaca, za tu svrhu izgrađeno je 93 pretinca i 88 kasete²⁰. „Pretinci su zidani objekti u koje mogu biti položene četiri urne, dok su kasete ukopane u zemlji te se u njih mogu položiti do dvije urne“²¹. Interes građana za pogrebna mjesta je velik, a ista se mogu unajmiti na godinu, dvije ili pet, nakon čega je moguće produljenje. Cijene variraju od 400 kn za kasetu i 600 za pretinac. Postoji mogućnost da će se moći kremirati kućne ljubimce kada se izgradi krematorij na Gradskom groblju Drenova, no do tada taj se postupak obavlja u Zagrebu²².

Grad Rijeka također je pokrenuo akciju u svrhu poticanja udomljavanja pasa iz Skloništa za nezbrinute životinje Lič, subvencionirajući hranu za sve udomitelje u periodu od godine dana²³. Planira se i postavljanje kućica za ulične mačke na 15 lokacija diljem grada, a za izgradnju su zaduženi polaznici radionica u Domu mladih – djeca starosti od 9 do 13 godina²⁴. Također postoje akcije sterilizacije mačaka u pola cijene kako bi se potaklo građane da stanu na kraj prekomjerno razmnožavanju mačaka. S obzirom na to da je mačke zakonom zabranjeno uklanjati i ubijati, Udruga Mijau pokrenula je akciju „Uhvati, steriliziraj i vrati“ u kojoj love ulične mačke, steriliziraju ih i potom ih vraćaju u njihovo prirodno stanište. Posebno se potiče da se akciji pridruže građani koji hrane ulične mačke²⁵.

¹⁹ Gašpert, S. (2022) Pudlica Megi počiva u miru: Nakon 18 godina prvi ukop na riječkom groblju kućnih ljubimaca. Novi List: Dostupno na: <https://www.novolist.hr/rijeka-regija/rijeka/pudlica-megi-pociva-u-miru/> (7.7.2022.)

²⁰ Grad Rijeka (2022b) Kućni ljubimci. <https://www.rijeka.hr/teme-za-gradane/obitelj-i-drustvena-skrb/kucni-ljubimci/> (7.7.2022.)

²¹ Ibid.

²² Ibid.

²³ Grad Rijeka (2022c) Sufinanciranje hrane za pse udomljene iz Skloništa za životinje Lič. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/sufinanciranje-hrane-za-pse-udomljene-iz-sklonista-za-zivotinje-lic/> (8.7.2022.)

²⁴ Grad Rijeka (2022a) Kućice za ulične mačke bit će postavljene na 15 lokacija. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/kucice-za-ulicne-macke-bit-ce-postavljene-na-15-lokacija/> (8.7.2022.)

²⁵ Grad Rijeka (2022d) Udruga Mijau organizira akciju sterilizacije mačaka s 50 % popusta. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/udruga-mijau-organizira-akciju-sterilizacije-macaka-s-50-popusta-2/> (8.7.2022.)

Po pitanju *pet friendly* mjesta, u gradu Rijeci kućni ljubimci su dobrodošli u većinu kafića i terase restorana, trgovačke centre, a mogu ući i u Prirodoslovni muzej Rijeka. Svakako, mjera u kojoj je životinja dobrodošla ovisi o njezinoj veličini, konkretno se odnosi na pse manjeg rasta, dok oni većeg rasta češće nisu dobrodošli. Smatram da praksa vođenja svog kućnog ljubimca na javna mjesta nije u potpunosti zaživjela kod Riječana, malo je onih koji vode svoje pse u trgovačke centre ili muzeje. Možemo se pitati koji je razlog za to? Radi li se o neznanju da psi mogu ući u navedena mjesta? Smatraju li vlasnici da kućnim ljubimcima naprosto ondje nije mjesto?

Pitanje gdje je ljubimcu mjesto uz odgoj i druge stavke ovisi o tome kako ga vlasnik doživljava. Istraživački dio ovog diplomskog rada dat će nam uvid u to kako ljudi poimaju svoje kućne ljubimce. Jesu li oni ravnopravni članovi obitelji ili i dalje postoji određena hijerarhija unutar obiteljske zajednice? Spomenuta hipoteza bit će razjašnjena u sljedećim poglavljima.

10. ANKETA

Provela sam istraživanje o percepciji kućnih ljubimaca kod stanovnika Primorsko-goranske županije. Cilj istraživanja bio je otkriti u kojoj mjeri prisutnost i posvećenost kućnim ljubimcima utječu na njegovanje tradicionalnih obiteljskih vrijednosti i obrnuto. Kućni ljubimci odabrani su iz razloga jer mnogi smatraju da današnja mladež radije odabire kućne ljubimce umjesto djece, čime se daljnje narušava tradicionalna obiteljska struktura. U anketi se stoga nalaze pitanja vezana uz tradicionalne vrijednosti kao i uz percepciju kućnih ljubimaca čiji su odgovori popraćeni demografskim podacima i dat će nam uvid jesu li kućni ljubimci *glavni krivci* za slabljenje tradicionalne obiteljske strukture ili je posebna veza između vlasnika i ljubimca rezultat vrijednosnih promjena?

Anketa je provedena *online*, anonimna je i u njoj je sudjelovalo 125 ispitanika. Jedini kriterij za pristupanje anketi bilo je prebivalište/ boravište u Primorsko-goranskoj županiji. Razlog za to je činjenica da su Primorsko-goranska županija, a posebice njezin glavni grad Rijeka, jedni od liberalnijih područja u Hrvatskoj, zbog čega se mogu očekivati veće promjene nego u drugim dijelovima Hrvatske, također fokus na užem području omogućava uvid u potencijalne vrijednosne razlike između stanovnika iz velikog grada (Rijeke) ili onih iz manjih gradova poput Delnica ili Krka. Nadalje, bilo je važno prikupiti ispitanike različite dobi kako bi se mogla ispitati razlika u vrijednostima prema pripadnosti generaciji. Uz različitu dob prikupljali su se

odgovori ispitanika s različitim stupnjem obrazovanja, zaposlenosti te životnog prostora. Također bilo je od velike važnosti prikupiti i odgovore ispitanika koji nisu vlasnici kućnog ljubimca, takvo što može poslužiti kao sredstvo usporedbe i dati bolji uvid u vrijednosti koje njeguju vlasnici životinja.

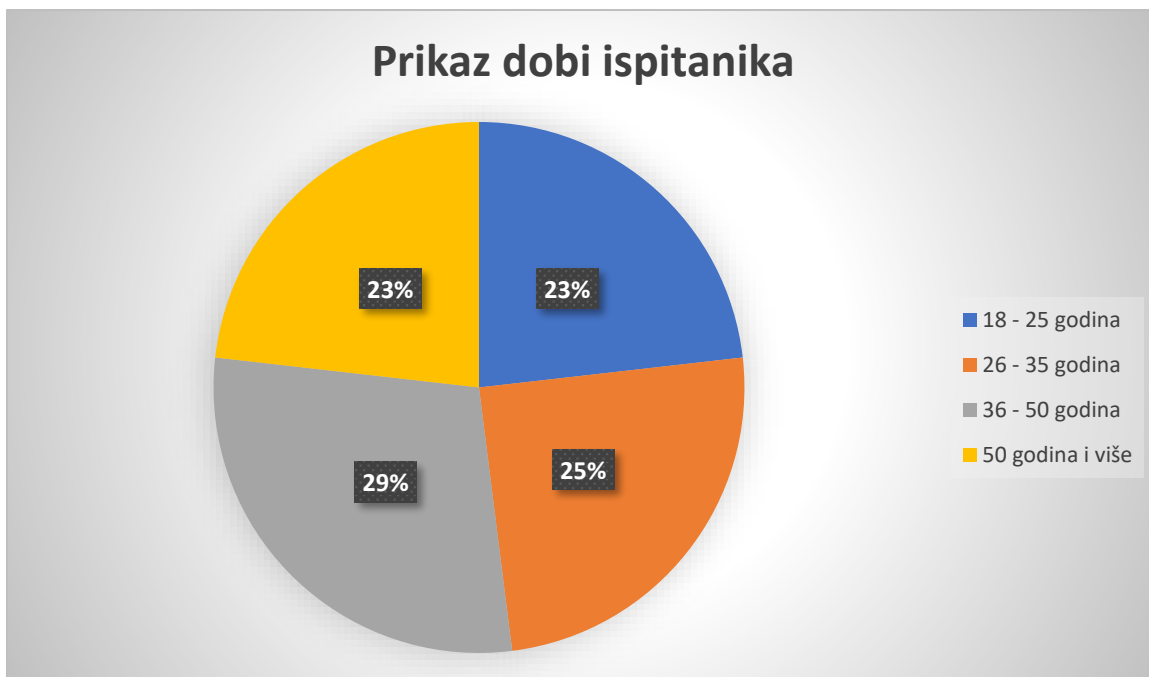
Naposljetku treba istaknuti da su u anketi većim dijelom sudjelovale žene, to se može objasniti činjenicom da su one većinski članovi *Facebook* grupa na temu obitelji i kućnih ljubimaca (u kojima je podijeljena anketa), kao i činjenicom da su one većinom vlasnice kućnih ljubimaca, također, čest je slučaj da briga o kućnom ljubimcu spadne na majke, a neka istraživanja pokazuju i da su žene voljnije sudjelovati u istraživanjima.

Ispitanici su odgovarali na ukupno 14. pitanja od kojih su na 13 pitanja unaprijed ponuđeni odgovori. Devet pitanja ticalo se demografskih podataka i načina na koji ispitanici provode slobodno vrijeme, a 4 su vezana isključivo uz kućne ljubimce. Nadalje, pitanje broj 12 je predstavljalo ključno pitanje za ovo istraživanje, a sastojalo se od 30 tvrdnji (vezanih uz tradicionalno viđenje obitelji i uz kućne ljubimce) s kojima su ispitanici trebali izraziti stupanj slaganja prema ljestvici od 1 (nimalo se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem). Rezultati ankete bit će prikazani u sljedećem poglavlju, redosljedom kojim su pitanja postavljena u anketi. Najprije će se predstaviti opći rezultati ankete, potom će se isti promatrati s obzirom na dob i vlasništvo nad životinjom. Za predstavljanje rezultata kombinirat će se tekstualni prikaz, tablice i grafikoni.

Očekujem da će rezultati ukazati na opće slabljenje tradicionalnih vrijednosti kod svih generacija, s naglaskom na one između 18 i 35 godina, te da će položaj kućnih ljubimaca u manjoj mjeri biti izjednačen s članovima obitelji.

10.1 REZULTATI ANKETE

Započnimo s općim prikazom rezultata. U anketi je sudjelovalo 125 ispitanika, odnosno 85 žena (68 %) i 40 muškaraca (32 %). Ukupno 29 ispitanika (23,2 %) starosti je između 18 i 25 godina, njih 31 (24,8 %) pripada dobnoj skupini od 26 do 35 godina, najviše ispitanika njih 36 (28,8 %) pripada dobnoj skupini od 36 do 50 godina te njih 29 (23,2 %) pripada dobnoj skupini 50 i više godina.

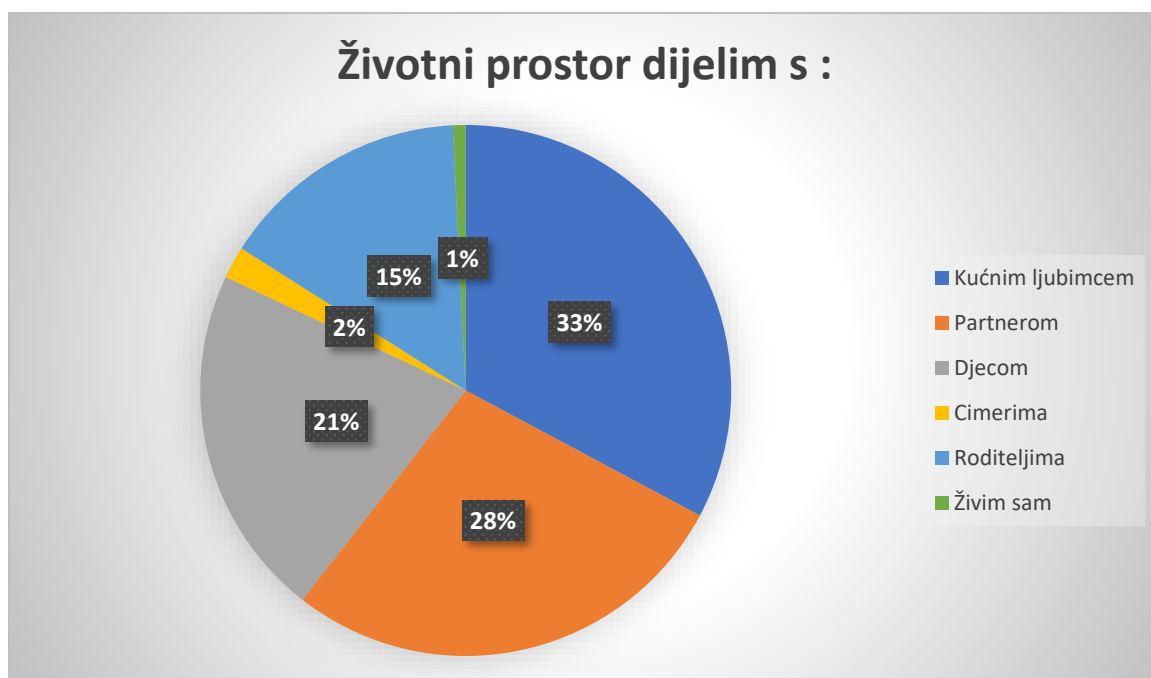

Grafikon 1.1 Prikaz dobi ispitanika

Prema završenom stupnju obrazovanja s najmanjim postotkom su ispitanici sa završenim doktorskim studijem njih 2 (1,6 %), slijedi ih završen stručni studij njih 8 (6,4 %), potom završen preddiplomski studij ukupno 32 (25,6 %), nadalje završen diplomski studij njih 35 (28 %) te naposljetku njih 48 (38,4 %) sa završenom srednjom školom.

Prema mjestu stanovanja najviše ispitanika živi u velikom gradu ukupno 60 (48 %), slijedi manji grad njih 24 (19,2 %), s jednim odgovorom manje slijedi grad srednje veličine (18,4 %) te najmanje ispitanika živi na selu svega 18 (14,4 %).

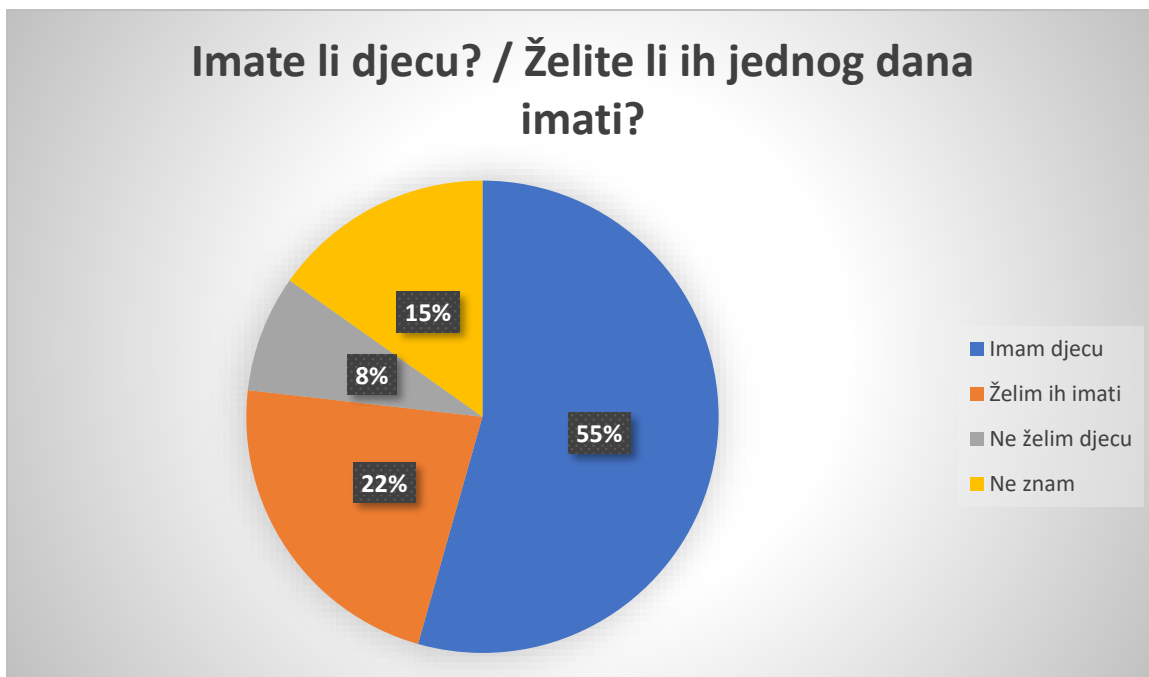
Na pitanje s kime dijele životni prostor, na koje je moguće odabrati više odgovora, ispitanici su odgovori sljedeće: 84 (67,2 %) s kućnim ljubimcima, 71 (56,8 %) s partnerom, 55 (44 %) s djecom, 39 (31,2 %) s roditeljima, 5 (4 %) s cimerima, 2 (1,6 %) žive sami. Ukupno 62 (49,6 %) ispitanika žive u kući, 58 (46,4 %) žive u stanu te 5 (4 %) žive u garsonijeri.

Grafikon 1.2 Prikaz s kime ispitanici dijele životni prostor

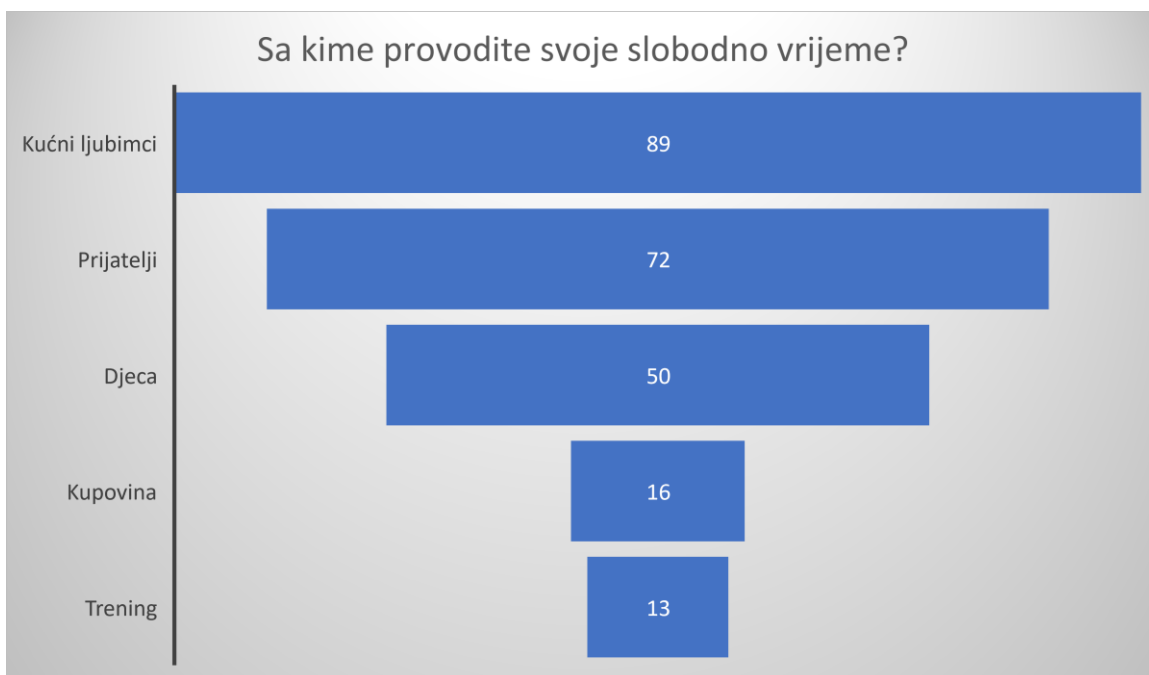
Prevladavaju ispitanici koji imaju kućne ljubimce njih 107 (85,6 %), dok njih 18 (14,4 %) nema kućne ljubimce. Najpopularniji kućni ljubimac je pas kojeg ima 88 ispitanika (70,4 %), potom mačka koju ima 55 ispitanika (44 %), slijede ptice koje ima njih 12 (9,6 %), potom glodavci njih 11 (8,8 %), te ribe njih 3 (2,4 %).

Na pitanje „imate li djecu ili biste ih htjeli jednog dana imati?“ 68 (54,4 %) ispitanika je reklo da ima djecu, 28 (22,4 %) želi imati djecu, 19 (15,2 %) je neodlučno, a 10 (8 %) ne želi imati djecu.

Grafikon 1.3 Prikaz odgovora na pitanje „Imate li djecu?/Želite li ih jednog dana imati?“

Najveći udio ispitanika je zaposlen, njih 92 (73,6 %), slijede studenti, njih 18 (14,4 %), potom nezaposleni, njih 11 (8,8%) te oni u procesu traženja posla 4 (3,2%). Svoje slobodno vrijeme najviše provode društvu kućnih ljubimaca što je istaknulo 89 (71,2 %) ispitanika, potom u društvu prijatelja njih 72 (57,6 %), slijede djeca njih 50 (40 %) te aktivnosti poput kupovine – 16 (12,8 %) i treninga – 13 (10,4 %).

Grafikon 1.4 Prikaz odgovora na pitanje „S kime provodite svoje slobodno vrijeme?“.

Sljedeće pitanje ticalo se slaganja s navedenim tvrdnjama vezanim uz tradicionalne obiteljske vrijednosti i kućne ljubimce, odgovori su prikazani u tablici ispod, a rangirani su od 1 (nimalo se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem).

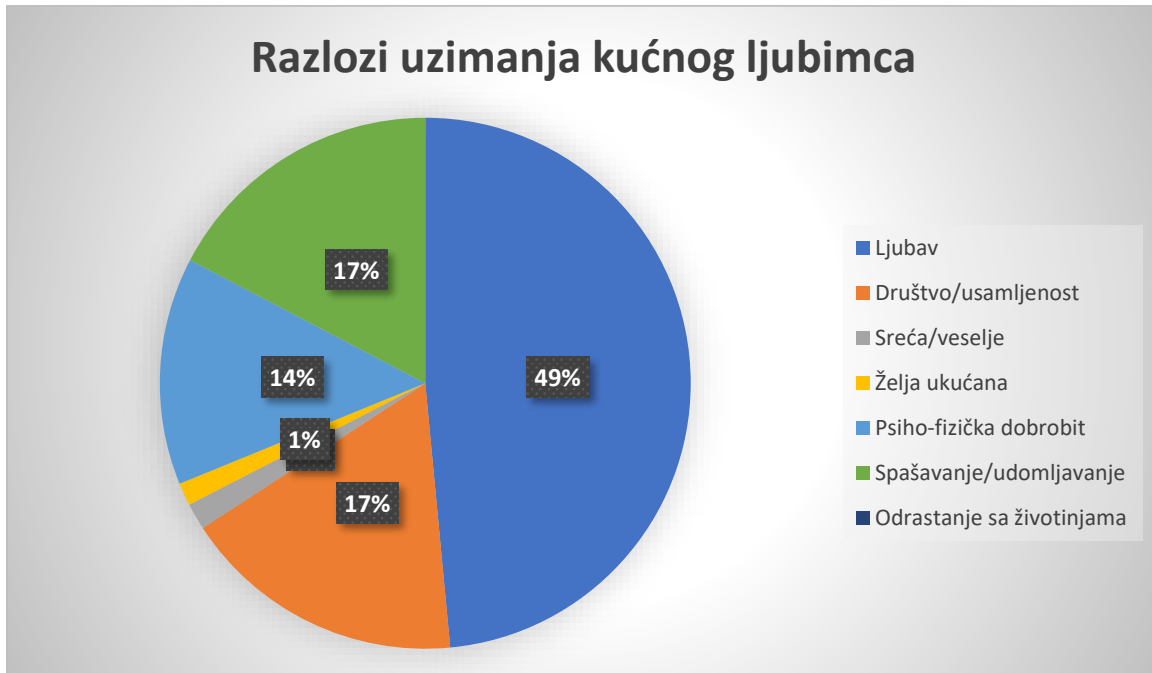
Tvrdnja :	1 (nimalo se ne slažem)	2 (ne slažem se)	3 (niti se slažem niti se ne slažem)	4 (slažem se)	5 (u potpunosti se slažem)
Par ne smije živjeti zajedno prije braka	100 (80 %)	18 (14,4 %)	6 (4,8 %)	/	1 (0,8 %)
Istospolne zajednice treba zabraniti	74 (59,2 %)	19 (15,2 %)	21 (16,8 %)	7 (5,6 %)	4 (3,2 %)
Muškarac je glava kuće	88 (70,4 %)	19 (15,2 %)	12 (9,6 %)	6 (4,8 %)	/
Ženina glavna uloga je da bude majka	81 (64,8 %)	24 (19,2 %)	13 (10,4 %)	6 (4,8 %)	1 (0,8 %)
Žene ne smiju zarađivati više od muškaraca	101 (80,8 %)	16 (12,8 %)	7 (5,6 %)	1 (0,8 %)	/
Djeca su bogatstvo	12 (9,6 %)	8 (6,4 %)	24 (19,2 %)	26 (20,8 %)	55 (44 %)
Sebično je nemati djecu	65 (52 %)	21 (16,8 %)	21 (16,8 %)	8 (6,4 %)	10 (8 %)
Za djecu je potrebno mnogo toga žrtvovati	6 (4,8 %)	20 (16 %)	36 (28,8 %)	35 (28 %)	28 (22,4 %)
Za dijete je najbolje da se rodi u braku	51 (40,8 %)	17 (13,6 %)	33 (26,4 %)	11 (8,8 %)	13 (10,4 %)
Radije bih imao/imala sina nego kćer	81 (64,8 %)	12 (9,6 %)	19 (15,2 %)	8 (6,4 %)	5 (4 %)
Dijete je najvažniji član obitelji	22 (17,6 %)	19 (15,2 %)	39 (31,2 %)	24 (19,2 %)	21 (16,8 %)
Važno je imati adekvatnu pomoć pri odgajanju djece	17 (13,6 %)	14 (11,2 %)	34 (27,2 %)	38 (30,4 %)	22 (17,6 %)
Smatram da uz dijete ne bi imao/la slobodnog vremena	40 (32 %)	30 (24 %)	29 (23,2 %)	17 (13,6 %)	9 (7,2 %)
Važno je biti dobro financijski situiran prije imanja djece	13 (10,4 %)	13 (10,4 %)	31 (24,8 %)	37 (29,6 %)	31 (24,8 %)
Važnija mi je sreća mog djeteta od moje	8 (6,4 %)	10 (8 %)	31 (24,8 %)	36 (28,8 %)	40 (32 %)
Kućni ljubimac je član obitelji	5 (4 %)	5 (4 %)	14 (11,2 %)	23 (18,4 %)	78 (62,4 %)
Volim životinje više od ljudi	17 (13,6 %)	17 (13,6 %)	39 (31,2 %)	21 (16,8 %)	31 (24,8 %)

Više trošim na kućnog ljubimca nego na sebe	40 (32 %)	25 (20 %)	33 (26,4 %)	10 (8 %)	17 (13,6 %)
Kućni ljubimac je dobra priprema za dijete	29 (23,2 %)	16 (12,8 %)	35 (28 %)	19 (15,2 %)	26 (20,8 %)
Kućni ljubimac je zamjena za dijete	66 (52,8 %)	27 (21,6 %)	16 (12,8 %)	7 (5,6 %)	9 (7,2 %)
Prema kućnom ljubimcu se treba odnositi kao prema djetetu	33 (26,4 %)	26 (20,8 %)	30 (24 %)	20 (16 %)	16 (12,8 %)
Razumijem ljude koji kućnim ljubimcima naprave profile na društvenim mrežama	40 (32 %)	19 (15,2 %)	28 (22,4 %)	18 (14,4 %)	20 (16 %)
Kućni ljubimac mi ostavlja dovoljno vremena za moje hobije	11 (8,8 %)	10 (8 %)	21 (16,8 %)	32 (25,6 %)	51 (40,8 %)
Kućni ljubimac je najbolji lijek za usamljenost	8 (6,4 %)	7 (5,6 %)	20 (16 %)	36 (28,8 %)	54 (43,2 %)
Kućni ljubimac me nikad neće povrijediti	8 (6,4 %)	4 (3,2 %)	24 (19,2 %)	28 (22,4 %)	61 (48,8 %)
Kućni ljubimci su velika odgovornost	4 (3,2 %)	6 (4,8 %)	16 (12,8 %)	38 (30,4 %)	61 (48,8 %)
Ne mogu razumjeti ljude koji nemaju kućne ljubimce	48 (38,4 %)	24 (19,2 %)	29 (23,2 %)	10 (8 %)	14 (11,2 %)
Ne mogu razumjeti ljude koji odluče ne imati djecu	63 (50,4 %)	18 (14,4 %)	24 (19,2 %)	10 (8 %)	10 (8 %)
Radije ću volontirati u azilu za životinje nego u domu za djecu	39 (31,2 %)	16 (12,8 %)	47 (37,6 %)	11 (8,8 %)	12 (9,6 %)
Razumijem ljude koji kućnog ljubimca stave u oporuku	49 (39,2 %)	19 (15,2 %)	25 (20 %)	15 (12 %)	17 (13,6 %)

Tablica 1.1 Prikaz općeg slaganja s navedenim tvrdnjama

Sljedeće pitanje ticalo se motivacije za uzimanje kućnih ljubimaca. Odgovore možemo podijeliti u nekoliko kategorija, od kojih je najzastupljenija kategorija ljubav istaknuta 59 puta, potom društvo/usamljenost 15 puta, spašavanje/udomljavanje 13 puta, zatim psiho-fizička

dobrobit 12 puta, odrastanje sa životinjom 9 puta, želja ukućana 4 puta te sreća /veselje 3 puta. Posljednje pitanje ticalo se načina na koji su ispitanici nabavili svojeg kućnog ljubimca. Najviše ispitanika njih 49 (36,8 %) udomilo je svog kućnog ljubimca, 41 (38,32 %) ispitanika ga je kupilo, 10 (9,34 %) ga je pronašlo, a 7 (6,54 %) ga je dobilo na poklon.

Grafikon 1.5 Prikaz razloga uzimanja kućnih ljubimaca

Slijedi prikaz odgovora na pitanja prema pripadnosti dobnim skupinama. Rezultati će biti prikazani redoslijedom od najmlađe dobne skupine do najstarije. Prema završenom stupnju obrazovanja 17 (58,62 %) pripadnika dobne skupine od 18 do 25 godina ima završen preddiplomski studij, 6 (20,68 %) diplomski, te 6 (20,68 %) srednju školu. Njih 14 (48,27 %) živi u velikom gradu, slijedi selo gdje živi njih 6 (20,68 %), zatim u gradu srednje veličine 6 (20,68 %), te manji grad 4 (13,79 %).

Ispitanici su naveli da u najvećem broju životni prostor dijele s roditeljima -18, potom slijede kućni ljubimci i partner s jednakim brojem spominjanja - 13, cimeri, djeca i braća i sestre su spomenuti 2 puta, a samo 1 ispitanik naveo je da živi sam. Najveći broj ispitanika – 17 (58,62 %) živi u stanu, slijedi kuća njih 11 (37,93 %), te garsonijera u kojoj živi samo 1 (3,44 %) ispitanik.

Ukupno 19 (65,51 %) ispitanika ima kućne ljubimce, a 10 (34,48 %) nema. Najviše ispitanika ima psa – 13, zatim njih 12 mačku, a ptice i glodavci su spomenuti jednom.

Na pitanje „imate li djecu ili biste ih htjeli jednog dana imati?“ 18 ispitanika (62 %) odgovorilo je da nema djecu, ali ih želi imati, njih 9 (31 %) ne zna želi li imati djecu, a jednak je broj onih koji imaju djecu i onih koji ih ne žele imati – 1 (3,44 %).

Ispitanici su najvećim dijelom studenti -15 (51,72 %), njih 9 (31 %) je zaposleno, 3 (10,34 %) je nezaposleno, a 2 (6,89 %) traži posao. Svoje slobodno vrijeme najviše provode u društvu prijatelja - 23, potom s kućnim ljubimcima – 11, u kupovini - 6, na treningu – 4 te s djecom - 2.

Kao navedeni razlozi uzimanja kućnih ljubimaca najviše se ističu sljedeće kategorije: društvo/usamljenost – 9, ljubav - 9 , udomljavanje - 2, sreća i psiho-fizička dobrobit – 1. Na pitanje kako su nabavili svog kućnog ljubimca njih 8 (42 %) navodi da ga je kupilo, 7 (36,8 %) da je udomilo, 3 (15,78 %) je pronašlo, a 1 (5,26 %) ga je ispitanik dobio na poklon.

Sljedeća dobna skupina okuplja ispitanike dobi od 26 do 35 godina. Prema završenom stupnju obrazovanja najveći udio ispitanika njih 13 (41,94 %) završio je diplomski studij, potom njih 6 (19,35 %) je završilo preddiplomski studij te srednju školu, njih 5 (16,13 %) stručni studij te 1 (3,22 %) doktorski studij. Najveći broj ispitanika njih 16 (51,61 %) živi u velikom gradu, slijedi grad srednje veličine – 9 (29 %) , te selo i manji grad – 3 (9,67 %). Životni prostor najviše dijele s partnerom – 19, kućnim ljubimcima – 19, djecom – 10, roditeljima – 9, cimeri – 2, te samački život – 1. Broj ispitanika koji žive u kući i stanu je jednak i iznosi 15 (48,39 %), a samo 1 (3,22 %) ispitanik živi u garsonijeri.

Ukupno 24 (77,42 %) ispitanika ima kućne ljubimce, dok ih 7 (22,58 %) nema. Najpopularniji ljubimci su psi – 19, mačke – 12, glodavci – 4, ptice - 2 i ribe – 1 .

Ukupno 12 (38,7%) ispitanika ima djecu, 10 (32,25 %) njih nema, ali želi imati djecu, 6 (19,35 %) je neodlučno, a 3 (9,67 %) ne želi imati djecu. Ukupno 26 (83,87 %) ispitanika je zaposleno, 3 (9,67 %) studira, 1 (3,22 %) traži posao, a 1 (3,22 %) je nezaposlen.

Svoje slobodno vrijeme najviše provode u društvu prijatelja – 22, s kućnim ljubimcima – 19, djecom – 11, u kupovini – 6, te na treningu – 7.

Sljedeće pitanje ticalo se motivacije za uzimanje kućnih ljubimaca. Najistaknutija kategorija je ljubav – 13, odrastanje s kućnim ljubimcem – 5, psiho -fizička dobrobit – 3, želja ukućana – 2, društvo/usamljenost – 2, te udomljavanje - 1. Ukupno 10 (41,67 %) ispitanika je kupilo svog kućnog ljubimca, 7 (29,17 %) je udomilo, 4 (16,67 %) je dobilo na poklon, a 3 (12,5 %) je pronašlo.

Pripadnici sljedeće dobne skupine starosti su od 36 do 50 godina. Najveći udio ispitanika navedene dobne skupine ima završenu srednju školu njih 20 (55,56 %), potom diplomski studij – 7 (19,44 %), preddiplomski studij – 7 (19,44 %) i stručni studij – 2 (5,56 %). Ukupno 14 (38,89 %) ispitanika živi u velikom gradu, slijedi manji grad u kojem živi njih 10 (27,78 %), potom selo – 7 (19,44 %) i grad srednje veličine – 5 (13,89 %).

Na pitanje s kime dijele životni prostor ispitanici su istaknuli kućne ljubimce – 30, partnera i djeca – 25 i roditelje – 7. Nadalje najveći dio ispitanika njih 22 (61,1 %) živi u kući, 12 (33,3 %) u stanu, a 2 (5,56 %) u garsonijeri. Na pitanje imaju li kućne ljubimce, svi ispitanici su odgovorili potvrdno. Najpopularniji kućni ljubimac kod navedene dobne skupine jest pas – 32, mačka – 19, ptica – 5, ribe – 2 i glodavac – 1.

Na pitanje „imate li djecu ili biste ih htjeli imati?“ 27 (75 %) ispitanika je odgovorilo da ima djecu, 4 (11,11 %) ne zna želi li ih imati, a 5 (13,89%) ne želi imati djecu. Ukupno 31 (86,11 %) ispitanik je zaposlen, 4 (11,11 %) je nezaposleno, a 1 (2,78 %) traži posao. Svoje slobodno vrijeme najviše provode u društvu kućnih ljubimaca – 34, s djecom – 22, u društvu prijatelja – 15, u kupovini – 3 te na treningu – 2.

Kao ključne kategorije vezane uz motivaciju za uzimanje kućnih ljubimaca ispitanici su istaknuli ljubav – 21, udomljenje – 6, odrastanje, psiho-fizička dobrobit i društvo/usamljenost – 3, želja ukućana – 2, sreća/ veselje – 1. Najveći broj ispitanik njih 22 (61,1 %) je udomio svog kućnog ljubimca, slijedi njih 11 (30,56 %) koji su ga kupili, 2 (5,56 %) ispitanika su ga dobila na poklon, a 1 (2,78 %) pronašao.

Posljednja dobna skupina okuplja ispitanike starije od 50 godina. Prema završenom stupnju obrazovanja najveći broj ispitanika iz navedene dobne skupine ima završenu srednju školu – 16 (55,17 %), slijedi diplomski studij – 9 (31 %), preddiplomski studij – 2 (6,9 %), te doktorski i stručni studij – 1 (3,45%). Ukupno 16 (55,17 %) ispitanika živi u velikom gradu, potom njih 7 (24,14 %) u manjem gradu, njih 4 (13,79 %) u gradu srednje veličine, a 2 (6,9 %) živi na selu. Svoj životni prostor najviše dijele s kućnim ljubimcima – 22, partnerom – 20, djecom – 18, roditeljima – 5 i cimerima – 1. Jednak broj ispitanika živi u kući i stanu – 14, dok 1 živi u garsonijeri.

Ukupno 28 (96,55 %) ispitanika ima kućnog ljubimca, a samo 1 (3,45 %) nema. Najpopularniji kućni ljubimac je pas – 24, slijedi mačka – 12, glodavac – 5, ptica – 4 i ribe – 1. Nadalje 28 (96,55 %) ispitanika ima djecu, a 1 (3,45 %) ne želi imati djecu. Visoki je postotak zaposlenih

ispitanika njih 26 (89,65 %), a 3 (10,35 %) je nezaposleno. Svoje slobodno vrijeme najčešće provode s kućnim ljubimcima – 24, s djecom – 13, u društvu prijatelja – 12 te u kupovini – 1.

Najistaknutije kategorije vezne uz motivaciju za uzimanje kućnog ljubimca su ljubav – 16, psiho-fizička dobrobit – 5, udomljavanje – 4, društvo/usamljenost, odrastanje, sreća/veselje – 1. Ukupno 13 (46,43 %) ispitanika je udomilo svog kućnog ljubimca, njih 12 (42,85 %) ga je kupilo, a 3 (10,71 %) pronašlo.

Naposljetku slijedi prikaz slaganja s navedenim tvrdnjama vezanim uz tradicionalne obiteljske vrijednosti i kućne ljubimce prema pripadnosti dobnoj skupini, odgovori su prikazani u tablici ispod, a rangirani su od 1 (nimalo se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem).

Dob:	Tvrdnja:	1 (nimalo se ne slažem)	2 (ne slažem se)	3 (niti se slažem niti ne)	4 (slažem se)	5 (u potpunosti se slažem)
18-25	Par ne smije živjeti zajedno prije braka	25 (86,2 %)	3 (34,48 %)	/	/	1 (3,44 %)
26-35	Par ne smije živjeti zajedno prije braka	26 (83,87 %)	3 (9,67 %)	2 (6,45 %)	/	/
36-50	Par ne smije živjeti zajedno prije braka	28 (77,78 %)	6 (16,67 %)	2 (5,56 %)	/	/
50+	Par ne smije živjeti zajedno prije braka	21 (72,41 %)	6 (20,69 %)	2 (6,9 %)	/	/
18-25	Istospolne zajednice treba zabraniti	18 (62 %)	5 (17,24 %)	3 (34,48 %)	2 (6,89 %)	1 (3,44 %)
26-35	Istospolne zajednice treba zabraniti	20 (64,51 %)	8 (25,80 %)	1 (3,22 %)	1 (3,22 %)	1 (3,22 %)
36-50	Istospolne zajednice treba zabraniti	22 (61,1 %)	3 (8,3 %)	9 (25 %)	2 (5,56 %)	/
50+	Istospolne zajednice treba zabraniti	14 (48,28 %)	3 (10,35 %)	8 (27,59 %)	2 (6,9 %)	2 (6,9 %)
18-25	Muškarac je glava kuće	20 (68,96 %)	5 (17,24 %)	3 (34,48 %)	1 (3,44 %)	/
26-35	Muškarac je glava kuće	20 (64,51 %)	5 (16,13 %)	3 (9,67 %)	3 (9,67 %)	/
36-50	Muškarac je glava kuće	26 (72,2 %)	6 (16,67 %)	3 (8,3 %)	1 (2,78 %)	/

50+	Muškarac je glava kuće	22 (75,86 %)	3 (10,35 %)	3 (10,35 %)	1 (3,45 %)	/
18-25	Ženina glavna uloga je da bude majka	18 (62 %)	8 (27,58 %)	2 (6,89 %)	1 (3,44 %)	/
26-35	Ženina glavna uloga je da bude majka	21 (67,74 %)	7 (22,58 %)	1 (3,22 %)	2 (6,45 %)	/
36-50	Ženina glavna uloga je da bude majka	24 (66,67 %)	5 (13,89 %)	5 (13,89 %)	2 (5,56 %)	/
50+	Ženina glavna uloga je da bude majka	18 (62,1 %)	4 (13,79 %)	5 (17,24 %)	1(3,45 %)	1 (3,45 %)
18-25	Žene ne smiju zarađivati više od muškaraca	24 (82,75 %)	3(34,48 %)	1(3,44 %)	1(3,44 %)	/
26-35	Žene ne smiju zarađivati više od muškaraca	25 (80,65 %)	4 (12,9 %)	2 (6,45 %)	/	/
36-50	Žene ne smiju zarađivati više od muškaraca	28 (77,78 %)	6 (16,67 %)	2 (5,56 %)	/	/
50+	Žene ne smiju zarađivati više od muškaraca	24 (82,76 %)	3 (10,35 %)	2 (6,9 %)	/	/
18-25	Djeca su bogatstvo	2 (6,89 %)	3(34,48 %)	7 (24,13 %)	7 (24,13 %)	10 (34,48 %)
26-35	Djeca su bogatstvo	4 (12,9 %)	/	9 (29 %)	5 (16,13 %)	13 (41,9 %)
36-50	Djeca su bogatstvo	5 (13,89 %)	2 (5,56 %)	7 (19,4 %)	6 (16,67 %)	16 (44,4 %)
50+	Djeca su bogatstvo	1 (3,45 %)	3 (10,35 %)	1 (3,45 %)	8 (27,59%)	16 (55,17 %)
18-25	Sebično je nemati djecu	18 (62 %)	3(34,48 %)	2 (6,89 %)	4 (13,79 %)	2 (6,89 %)
26-35	Sebično je nemati djecu	17 (54,84 %)	4 (12,9 %)	6 (19,35 %)	2 (6,45 %)	2 (6,45 %)
36-50	Sebično je nemati djecu	17 (47,2 %)	9 (25 %)	8 (22,2 %)	1 (2,78 %)	1 (2,78 %)
50+	Sebično je nemati djecu	13 (44,83 %)	5 (17,24 %)	5 (17,24 %)	1 (3,45 %)	5 (17,24 %)
18-25	Za djecu je potrebno mnogo toga žrtvovati	2 (6,89 %)	3(34,48 %)	6 (20,68 %)	10 (34,48 %)	8 (27,58 %)
26-35	Za djecu je potrebno mnogo toga žrtvovati	1 (3,22 %)	4 (12,9 %)	8 (25,8 %)	9 (29 %)	9 (29 %)
36-50	Za djecu je potrebno mnogo toga žrtvovati	3 (8,3 %)	5 (13,89 %)	14 (38,89 %)	8 (22,2 %)	6 (16,67 %)

50+	Za djecu je potrebno mnogo toga žrtvovati	/	8 (27,59 %)	8 (27,59 %)	8 (27,59 %)	5 (17,24 %)
18-25	Za dijete je najbolje da se rodi u braku	10 (34,48 %)	2 (6,89 %)	11 (37,93 %)	3(34,48 %)	3 (34,48 %)
26-35	Za dijete je najbolje da se rodi u braku	13 (41,93 %)	5 (16,13 %)	6 (19,35 %)	5 (16,13 %)	2 (6,45 %)
36-50	Za dijete je najbolje da se rodi u braku	19 (52,78 %)	6 (16,67 %)	6 (16,67 %)	2 (5,56 %)	3 (8,3 %)
50+	Za dijete je najbolje da se rodi u braku	9 (31 %)	4 (13,79 %)	10 (34,5 %)	1 (3,45 %)	5 (17,24 %)
18-25	Radje bih imao/imala sina nego kćer	18 (62 %)	2 (6,89 %)	4 (13,79 %)	4 (13,79 %)	1 (3,44 %)
26-35	Radje bih imao/imala sina nego kćer	19 (61,29 %)	3 (9,67 %)	7 (22,58 %)	1 (3,22 %)	1 (3,22 %)
36-50	Radje bih imao/imala sina nego kćer	26 (72,2 %)	6 (16,67 %)	2 (5,56 %)	2 (5,56 %)	/
50+	Radje bih imao/imala sina nego kćer	18 (62 %)	1 (3,45 %)	6 (20,69 %)	1 (3,45 %)	3(10,35 %)
18-25	Dijete je najvažniji član obitelji	4 (13,79 %)	4 (13,79 %)	10 (34,48 %)	6 (20,68 %)	5 (17,24 %)
26-35	Dijete je najvažniji član obitelji	7 (22,58 %)	4 (12,9 %)	10 (32,26 %)	8 (25,8 %)	2 (6,45 %)
36-50	Dijete je najvažniji član obitelji	9 (25 %)	4 (11,1 %)	12 (33,3 %)	6 (16,67 %)	5(13,89 %)
50+	Dijete je najvažniji član obitelji	2 (6,9 %)	7 (24,14 %)	7 (24,14 %)	4 (13,79 %)	9 (31 %)
18-25	Važno je imati adekvatnu pomoć pri odgajanju djece	1(3,44 %)	1(3,44 %)	7 (24,13 %)	11 (37,93 %)	9 (31 %)
26-35	Važno je imati adekvatnu pomoć pri odgajanju djece	2 (6,45 %)	4 (12,9 %)	7 (22,58 %)	13 (41,94 %)	5 (16,13 %)
36-50	Važno je imati adekvatnu pomoć pri odgajanju djece	12 (33,3 %)	2 (5,56 %)	14 (38,89 %)	7 (19,4 %)	1 (2,78 %)
50+	Važno je imati adekvatnu pomoć pri odgajanju djece	2 (6,9 %)	7 (24,14 %)	6 (20,69 %)	7 (24,14 %)	7 (24,14%)

18-25	Smatram da uz dijete ne bi imao/la slobodnog vremena	9 (31 %)	3(10,3 4%)	8 (27,58 %)	5 (17,24 %)	4 (13,79 %)
26-35	Smatram da uz dijete ne bi imao/la slobodnog vremena	5 (16,13 %)	9 (29 %)	7 (22,58 %)	7 (22,58 %)	3 (9,67 %)
36-50	Smatram da uz dijete ne bi imao/la slobodnog vremena	14 (38,89 %)	10(27,78 %)	8 (22,2 %)	3 (8,3 %)	1 (2,78 %)
50+	Smatram da uz dijete ne bi imao/la slobodnog vremena	12 (41,38 %)	8 (27,59 %)	6 (20,69 %)	2 (6,9 %)	1 (3,45 %)
18-25	Važno je biti dobro financijski situiran prije imanja djece	/	1 (3,44 %)	1 (3,44 %)	11 (37,93 %)	16 (55,17 %)
26-35	Važno je biti dobro financijski situiran prije imanja djece	1 (3,22 %)	3 (9,67 %)	8 (25,8 %)	10 (32,25 %)	9 (29 %)
36-50	Važno je biti dobro financijski situiran prije imanja djece	8 (22,2 %)	2 (5,56 %)	12 (33,3 %)	10 (27,78 %)	4 (11,1 %)
50+	Važno je biti dobro financijski situiran prije imanja djece	4 (13,79 %)	7 (24,14 %)	8 (27,59%)	8 (27,59 %)	2 (6,9 %)
18-25	Važnija mi je sreća mog djeteta od moje	1(3,44 %)	4 (13,79 %)	7 (24,13 %)	7 (24,13 %)	10 (34,48 %)
26-35	Važnija mi je sreća mog djeteta od moje	1 (3,22 %)	1 (3,22 %)	9 (29 %)	13 (41,94 %)	7 (22,58 %)
36-50	Važnija mi je sreća mog djeteta od moje	6 (16,67 %)	2 (5,56 %)	12 (33,3 %)	6 (16,67 %)	10 (27,78 %)
50+	Važnija mi je sreća mog djeteta od moje	/	3 (10,35 %)	4 (13,79 %)	9 (31 %)	13 (44,83 %)
18-25	Kućni ljubimac je član obitelji	1 (3,44%)	1 (3,44 %)	4 (13,79 %)	6 (20,68 %)	17 (58,62 %)
26-35	Kućni ljubimac je član obitelji	2 (6,45%)	1 (3,22 %)	5 (16,13 %)	5 (16,13 %)	16 (51,61 %)
36-50	Kućni ljubimac je član obitelji	2 (5,56 %)	1 (2,78 %)	5 (13,89 %)	5 (13,89 %)	23 (63,89 %)
50+	Kućni ljubimac je član obitelji	/	2 (6,9 %)	/	6 (20,69 %)	21 (72,41 %)

18-25	Volim životinje više od ljudi	5 (17,24 %)	3 (10,34 %)	6 (20,68 %)	9 (31 %)	6 (20,68 %)
26-35	Volim životinje više od ljudi	5 (16,13 %)	5 (16,13 %)	11 (35,48 %)	4 (12,9 %)	6 (19,35 %)
36-50	Volim životinje više od ljudi	3 (8,3 %)	4 (11,1 %)	11 (30,56 %)	4 (11,1 %)	14 (38,89 %)
50+	Volim životinje više od ljudi	4 (13,79 %)	5 (17,24 %)	11 (37,93 %)	4 (13,79 %)	5 (17,24 %)
18-25	Više trošim na kućnog ljubimca nego na sebe	12 (41,38 %)	5 (17,24 %)	8 (27,58 %)	1 (3,44 %)	3 (10,34 %)
26-35	Više trošim na kućnog ljubimca nego na sebe	11 (35,48 %)	10 (32,25 %)	6 (19,35 %)	1 (3,22 %)	3 (9,67 %)
36-50	Više trošim na kućnog ljubimca nego na sebe	7 (19,4 %)	3 (8,3 %)	15 (41,67 %)	2 (5,56 %)	9 (25 %)
50+	Više trošim na kućnog ljubimca nego na sebe	10 (34,5 %)	7 (24,14 %)	4 (13,79 %)	6 (20,69 %)	2 (6,9 %)
18-25	Kućni ljubimac je dobra priprema za dijete	4 (13,79 %)	5 (17,24 %)	9 (31 %)	5 (17,24 %)	6 (20,68 %)
26-35	Kućni ljubimac je dobra priprema za dijete	6 (19,35 %)	4 (12,9 %)	8 (25,8 %)	7 (22,58 %)	6 (19,35 %)
36-50	Kućni ljubimac je dobra priprema za dijete	11 (30,56 %)	2 (5,56 %)	11 (30,56 %)	3 (8,3 %)	9 (25 %)
50+	Kućni ljubimac je dobra priprema za dijete	9 (31 %)	3 (10,35 %)	8 (27,59 %)	4 (13,79 %)	5 (17,24 %)
18-25	Kućni ljubimac je zamjena za dijete	12 (41,38 %)	9 (31 %)	3 (10,34 %)	3 (10,34 %)	2 (6,89 %)
26-35	Kućni ljubimac je zamjena za dijete	15 (48,38 %)	7 (22,58 %)	2 (6,45 %)	4 (12,9 %)	3 (9,67 %)
36-50	Kućni ljubimac je zamjena za dijete	18 (50 %)	7 (19,4 %)	8 (22,2 %)	/	3 (8,3 %)
50+	Kućni ljubimac je zamjena za dijete	21 (72,41 %)	4 (13,79 %)	3 (10,35 %)	/	1 (3,45 %)
18-25	Prema kućnom ljubimcu se treba odnositi kao prema djetetu	4 (13,79 %)	6 (20,68 %)	10 (34,48 %)	4 (13,79 %)	5 (17,24 %)
26-35	Prema kućnom ljubimcu se treba odnositi kao prema djetetu	11 (35,48 %)	8 (25,8 %)	5 (16,13 %)	5 (16,13 %)	2 (6,45 %)

36-50	Prema kućnom ljubimcu se treba odnositi kao prema djetetu	10 (27,78 %)	3 (8,3 %)	10 (27,78 %)	7 (19,4 %)	6 (16,67 %)
50+	Prema kućnom ljubimcu se treba odnositi kao prema djetetu	8 (27,59 %)	9 (31 %)	5 (17,24 %)	4(13,79 %)	3 (10,35 %)
18-25	Razumijem ljude koji kućnim ljubimcima naprave profile na društvenim mrežama	8 (27,58 %)	8 (27,58 %)	4 (13,79 %)	4(13,79 %)	5 (17,24 %)
26-35	Razumijem ljude koji kućnim ljubimcima naprave profile na društvenim mrežama	16 (51,61 %)	2 (6,45 %)	2 (6,45 %)	9 (29 %)	2 (6,45 %)
36-50	Razumijem ljude koji kućnim ljubimcima naprave profile na društvenim mrežama	5 (13,89 %)	4 (11,1 %)	15 (41,67 %)	2 (5,56 %)	10 (27,78 %)
50+	Razumijem ljude koji kućnim ljubimcima naprave profile na društvenim mrežama	11 (37,93 %)	5 (17,24 %)	7 (24,14 %)	3 (10,35 %)	3 (10,35 %)
18-25	Kućni ljubimac mi ostavlja dovoljno vremena za moje hobije	3(34,48 %)	2 (6,89 %)	4 (13,79 %)	7 (24,13 %)	13 (44,83 %)
26-35	Kućni ljubimac mi ostavlja dovoljno vremena za moje hobije	5 (16,1 3%)	2 (6,45 %)	4 (12,9 %)	6(19,35 %)	14 (45,16 %)
36-50	Kućni ljubimac mi ostavlja dovoljno vremena za moje hobije	2 (5,56 %)	2 (5,56 %)	5 (13,89 %)	11 (30,56 %)	16 (44,4 %)
50+	Kućni ljubimac mi ostavlja dovoljno vremena za moje hobije	1 (3,45 %)	4 (13,79 %)	8 (27,59 %)	8 (27,59 %)	8 (27,59 %)
18-25	Kućni ljubimac je najbolji lijek za usamljenost	1(3,44 %)	1(3,44 %)	5 (17,24 %)	13 (44,83 %)	9 (31 %)
26-35	Kućni ljubimac je najbolji lijek za usamljenost	5 (16,13 %)	3 (9,67 %)	3 (9,67 %)	10 (32,26 %)	10 (32,26 %)
36-50	Kućni ljubimac je najbolji lijek za usamljenost	2 (5,56 %)	1 (2,78%)	9 (25 %)	5 (13,89 %)	19 (52,78 %)
50+	Kućni ljubimac je najbolji lijek za usamljenost	/	2 (6,9 %)	3 (10,35 %)	8 (27,59 %)	16 (55,17 %)

18-25	Kućni ljubimac me nikad neće povrijediti	1 (3,44 %)	/	6 (20,68 %)	7(24,13 %)	15 (51,72 %)
26-35	Kućni ljubimac me nikad neće povrijediti	3 (9,67 %)	2 (6,45 %)	7 (22,58 %)	7(22,58 %)	12 (38,7 %)
36-50	Kućni ljubimac me nikad neće povrijediti	4 (11,1 %)	1 (2,78 %)	8 (22,2 %)	3 (8,3 %)	20 (55,56 %)
50+	Kućni ljubimac me nikad neće povrijediti	/	1 (3,45 %)	3 (10,35 %)	11 (37,93 %)	14 (48,28 %)
18-25	Kućni ljubimci su velika odgovornost	/	1(3,44 %)	4 (13,79 %)	11 (37,93 %)	13 (44,83 %)
26-35	Kućni ljubimci su velika odgovornost	1 (3,22 %)	2 (6,45 %)	3 (9,67 %)	8 (25,8 %)	17 (54,84 %)
36-50	Kućni ljubimci su velika odgovornost	2 (5,56 %)	2 (5,56 %)	9 (25 %)	7 (19,4 %)	16 (44,4 %)
50+	Kućni ljubimci su velika odgovornost	1 (3,45 %)	1 (3,45 %)	/	12 (41,38 %)	15 (51,73 %)
18-25	Ne mogu razumjeti ljude koji nemaju kućne ljubimce	11 (37,93 %)	6 (20,68 %)	6 (20,68 %)	3 (10,34 %)	3 (10,34 %)
26-35	Ne mogu razumjeti ljude koji nemaju kućne ljubimce	15 (48,38 %)	7(22,58 %)	5 (16,13 %)	2 (6,45 %)	2 (6,45 %)
36-50	Ne mogu razumjeti ljude koji nemaju kućne ljubimce	9 (25 %)	5 (13,89 %)	13 (36,1 %)	2 (5,56 %)	7 (19,4 %)
50+	Ne mogu razumjeti ljude koji nemaju kućne ljubimce	13 (44,83 %)	6 (20,69 %)	5 (17,24 %)	3 (10,35 %)	2 (6,9 %)
18-25	Ne mogu razumjeti ljude koji odluče ne imati djecu	16 (55,17 %)	3 (34,48 %)	4 (13,79 %)	4 (13,79 %)	2 (6,89 %)
26-35	Ne mogu razumjeti ljude koji odluče ne imati djecu	16 (51,61 %)	6 (19,35 %)	3 (9,67 %)	4 (12,9 %)	2 (6,45 %)
36-50	Ne mogu razumjeti ljude koji odluče ne imati djecu	9 (25 %)	4 (11,1 %)	10 (27,78 %)	1 (2,78 %)	2 (5,56 %)
50+	Ne mogu razumjeti ljude koji odluče ne imati djecu	12 (41,38 %)	5 (17,24 %)	7 (24,14 %)	1 (3,45 %)	4 (13,79 %)
18-25	Radije ću volontirati u azilu za životinje nego u domu za djecu	10 (34,48 %)	2 (6,89 %)	14 (48,28 %)	2 (6,89 %)	1 (3,44 %)

26-35	Radije ću volontirati u azilu za životinje nego u domu za djecu	5 (16,13 %)	4 (12,9 %)	11 (35,48 %)	7 (22,58 %)	4 (12,9 %)
36-50	Radije ću volontirati u azilu za životinje nego u domu za djecu	9 (25 %)	5 (13,89 %)	16 (44,4 %)	2 (5,56 %)	4 (11,1 %)
50+	Radije ću volontirati u azilu za životinje nego u domu za djecu	15 (51,73 %)	5 (17,24 %)	6 (20,69 %)	/	3 (10,35 %)
18-25	Razumijem ljude koji kućnog ljubimca stave u oporuku	12 (41,38 %)	2 (6,89 %)	8 (27,58 %)	5 (17,24 %)	2 (6,89 %)
26-35	Razumijem ljude koji kućnog ljubimca stave u oporuku	12 (38,7 %)	8 (25,8 %)	3 (9,67 %)	3 (9,67 %)	5 (16,13 %)
36-50	Razumijem ljude koji kućnog ljubimca stave u oporuku	11 (30,56 %)	5 (13,89 %)	9 (25 %)	3 (8,3 %)	8 (22,2 %)
50+	Razumijem ljude koji kućnog ljubimca stave u oporuku	14 (48,28 %)	4 (13,79 %)	5 (17,24 %)	4 (13,79 %)	2 (6,9 %)

Tablica 1.2 Prikaz slaganja s navedenim tvrdnjama prema pripadnosti dobnoj skupini

Slijedi prikaz odgovora ispitanika koji nemaju kućne ljubimce. Najveći broj ispitanika iz navedene kategorije ima završen preddiplomski studij njih 7 (38,89 %), slijede oni sa završenim diplomskim studijem – 6 (33,33 %), srednju školu – 3 (16,67 %) te stručni i doktorski studij – 1 (5,56 %). Ukupno 10 (55,56 %) ispitanika živi u velikom gradu, slijedi manji grad gdje živi njih 5 (27,78 %), zatim grad srednje veličine – 2 (11,11 %) i selo – 1 (5,56 %). Istaknuli su da životni prostor dijele s partnerom 8 puta, s roditeljima 6 puta, djecom 2 puta, kao i samački život, a cimeri su istaknuti samo jednom. Samo 1 ispitanik živi u garsonijeri, u kući živi njih pet, a u stanu 12.

Najveći broj ispitanika – 7 (38,89 %) nema djecu, ali ih želi imati, slijede oni neodlučni njih 6 (33,33%), zatim oni koji imaju djecu njih 3 (16,67 %), a 2 (11,11 %) ne želi imati djecu. Najveći broj ispitanika njih 10 (55,56 %) je zaposleno, 6 (33,33 %) studira, a broj nezaposlenih i onih koji traže posao je 1 (5,56 %).

Svoje slobodno vrijeme najčešće provode u društvu prijatelja – 16, u kupovini – 5, s djecom i na treningu – 1.

Sljedeće pitanje ticalo se slaganja s navedenim tvrdnjama vezanim uz tradicionalne obiteljske vrijednosti i kućne ljubimce, odgovori su prikazani u tablici ispod a rangirani su od 1 (nimalo se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem).

Tvrdnja :	1 (nimalo se ne slažem)	2 (ne slažem se)	3 (niti se slažem niti se ne slažem)	4 (slažem se)	5 (u potpunosti se slažem)
Par ne smije živjeti zajedno prije braka	12 (66,67 %)	4 (22,22 %)	1 (5,56 %)	/	1 (5,56 %)
Istospolne zajednice treba zabraniti	9 (50 %)	3 (16,67 %)	1 (5,56 %)	4 (22,22 %)	1 (5,56 %)
Muškarac je glava kuće	11 (61,11 %)	1 (5,56 %)	3 (16,67 %)	3 (16,67 %)	/
Ženina glavna uloga je da bude majka	11 (61,11 %)	4 (22,22 %)	2 (11,11 %)	1 (5,56 %)	/
Žene ne smiju zarađivati više od muškaraca	14 (77,78 %)	3 (16,67 %)	1 (5,56 %)	/	/
Djeca su bogatstvo	2 (11,11 %)	2 (11,11 %)	4 (22,22 %)	5 (27,78 %)	5 (27,78 %)
Sebično je nemati djecu	11 (61,11 %)	3 (16,67 %)	/	2 (11,11 %)	2 (11,11 %)
Za djecu je potrebno mnogo toga žrtvovati	1 (5,56 %)	3 (16,67 %)	4 (22,22 %)	6 (33,33 %)	4 (22,22 %)
Za dijete je najbolje da se rodi u braku	6 (33,33 %)	2 (11,11 %)	3 (16,67 %)	3 (16,67 %)	4 (22,22 %)
Radije bih imao/imala sina nego kćer	11 (61,11 %)	1 (5,56 %)	4 (22,22 %)	2 (11,11 %)	/
Dijete je najvažniji član obitelji	4 (22,22 %)	1 (5,56 %)	7 (38,89 %)	5 (27,78 %)	1 (5,56 %)
Važno je imati adekvatnu pomoć pri odgajanju djece	1 (5,56 %)	/	3 (16,67 %)	8 (44,44 %)	6 (33,33 %)
Smatram da uz dijete ne bi imao/la slobodnog vremena	4 (22,22 %)	4 (22,22 %)	5 (27,78 %)	2 (11,11 %)	3 (16,67 %)
Važnija mi je sreća mog djeteta od moje	1 (5,56 %)	2 (11,11 %)	6 (33,33 %)	8 (44,44 %)	1 (5,56 %)
Važno je biti dobro financijski situiran prije imanja djece	/	2 (11,11 %)	1 (5,56 %)	7 (38,89 %)	8 (44,44 %)

Kućni ljubimac je član obitelji	2 (11,11 %)	1 (5,56 %)	5 (27,78 %)	3 (16,67 %)	7 (38,89 %)
Volim životinje više od ljudi	7 (38,89 %)	4 (22,22 %)	4 (22,22 %)	3 (16,67 %)	/
Više trošim na kućnog ljubimca nego na sebe	13 (72,2 %)	1 (5,56 %)	3 (16,67 %)	4 (22,22 %)	/
Kućni ljubimac je dobra priprema za dijete	5 (27,78 %)	4 (22,22 %)	4 (22,22 %)	3 (16,67 %)	2 (11,11 %)
Kućni ljubimac je zamjena za dijete	9 (50 %)	6 (33,33 %)	1 (5,56 %)	1 (5,56 %)	1 (5,56 %)
Prema kućnom ljubimcu se treba odnositi kao prema djetetu	7 (38,89 %)	4 (22,22 %)	3 (16,67 %)	3 (16,67 %)	1 (5,56 %)
Razumijem ljude koji kućnim ljubimcima naprave profile na društvenim mrežama	9 (50 %)	4 (22,22 %)	2 (11,11 %)	2 (11,11 %)	1 (5,56 %)
Kućni ljubimac mi ostavlja dovoljno vremena za moje hobije	4 (22,22 %)	1 (5,56 %)	6 (33,33 %)	3 (16,67 %)	4 (22,22 %)
Kućni ljubimac ja najbolji lijek za usamljenost	4 (22,22 %)	2 (11,11 %)	5 (27,78 %)	7 (38,89 %)	/
Kućni ljubimac me nikad neće povrijediti	2 (11,11 %)	/	7 (38,89 %)	3 (16,67 %)	6 (33,33 %)
Kućni ljubimci su velika odgovornost	1 (5,56 %)	/	1 (5,56 %)	8 (44,44 %)	8 (44,44 %)
Ne mogu razumjeti ljude koji nemaju kućne ljubimce	12 (66,67 %)	3 (16,67 %)	1 (5,56 %)	2 (11,11 %)	/
Ne mogu razumjeti ljude koji odluče ne imati djecu	8 (44,44 %)	3 (16,67 %)	1 (5,56 %)	4 (22,22 %)	2 (11,11 %)
Radije ću volontirati u azilu za životinje nego u domu za djecu	7 (38,89 %)	1 (5,56 %)	5 (27,78 %)	3 (16,67 %)	2 (11,11 %)
Razumijem ljude koji kućnog ljubimca stave u oporuku	13 (72,2 %)	1 (5,56 %)	3 (16,67 %)	1 (5,56 %)	/

Tablica 1.3 Prikaz općeg slaganja sa navedenim tvrdnjama kod ispitanika koji nemaju kućne ljubimce.

10.2 KOMENTAR NA REZULTATE ANKETE

Opći prikaz rezultata ankete ukazao je na to da ne postoji veza između stupnja obrazovanja i njegovanja određenih vrijednosti, kao ni veza između mjesta stanovanja i njegovanja određenih vrijednosti. Većina ispitanika uz djecu ima i kućne ljubimce, a to im omogućava činjenica da su ispitanici većinom zaposleni. Kućni su ljubimci na prvom mjestu prema prisutnosti u životnom prostoru te su i najistaknutija kategorija s kojom ispitanici provode slobodno vrijeme. Kategorije koje ih slijede su prijatelji i djeca. Ljudevit Plačko (1972) istaknuo je funkciju slobodnog vremena kao jednu od najvažnijih funkcija obitelji. Upravo unutar obitelji ljudi provode najviše slobodnog vremena koji pomaže podizanju solidarnost i integriteta obitelji (Plačko 1972:569-570).

S obzirom na to da su se ispitanici većinski složili s tvrdnjom da su kućni ljubimci najbolji lijek protiv usamljenosti, njihova pojavnost prije kategorije prijatelja i djece, većinsko slaganje s tvrdnjom „volim životinje više od ljudi“, te usamljenost kao drugi najčešći razlog uzimanja kućnog ljubimca mogu biti pokazatelji da se radi o zamjeni za ljudsko društvo. Više provedenog slobodnog vremena s vlastitim kućnim ljubimcem povećava privrženost, iz čega vlasnik može dobiti dojam da ga životinja voli, cijeni i ovisi o njima za brigu i zaštitu, tj. dobiva dojam tzv. društvene podrške (Serpell 2005:126).

Primijećeno je i slabljenje tradicionalnih vrijednosti vezanih uz brak, obitelj i podjelu spolova, što se kosi s tradicionalnim diskursom prisutnim u Hrvatskoj. Brak više ne predstavlja najbolju opciju za odgajanje djece, a djeca kao takva viđena su kao bogatstvo. Iako su djeca cijenjena, ispitanici nemaju negativne stavove prema onima koji se ne odluče imati djecu, pri čemu se vidi odmak od nuklearne obitelji, koji je stvorio dvije nove kategorije – majčinstvo kao socijalnu ulogu žena i djetinjstvo kao psihosocijalnu kategoriju. Time se stvorio odmak od ideje da žene koje odluče ne imati djecu boluju od psihopatološkog poremećaja (Hird i Abshoff 2000: 347-349). Uz djecu su vezane obaveze, financije, ali i dovoljno slobodnog vremena. Takav pristup odgovara obliku suvremene obitelji koju obilježava decentralizacija obiteljskog autoriteta, jednakost između muškarca i žene i slično. Brak i obitelj viđeni su kao proizvodi pojedinca u kojima se traži osobna sreća. Odnos s djecom je poboljšán, i popraćen je većim ulaganjima u potomke (Nimac 2010:31).

Kućni ljubimci dobivaju status člana obitelji, međutim, oni ne predstavljaju zamjenu za postojeće članove obitelji – djecu, a pitanje predstavljaju li kućni ljubimci dobru pripremu za djecu naišlo je na podijeljene odgovore. Također, ispitanici su istaknuli da kućni ljubimci

predstavljaju veliku obavezu, međutim, tu obavezu ne izjednačuju s onom vezanom uz brigu oko djeteta, niti smatraju da bi se djecu i kućne ljubimce trebalo tretirati na isti način. U konačnici, slaganje s tvrdnjama „ne razumijem ljude koji nemaju kućne ljubimce“ i „ne razumijem ljude koji se odluče ne imati djecu“ naišlo je na podijeljene odgovore, međutim veći postotak ispitanika se slaže s prvom tvrdnjom.

Držanje životinja ima brojne prednosti, kućni ljubimci pružaju društvo, zaštitu, zabavu, poticaj za tjelovježbu, priliku za socijalizaciju s drugim vlasnicima životinja i slično (Barton Ross i Baron- Sorensen 2007:3). Stoga ne čudi da je primarni razlog uzimanja kućnih ljubimaca kojeg su istaknuli ispitanici ljubav te da oni polako ulaze u obiteljsku strukturu. Radi se o posebnoj povezanosti, a uzmemo li u obzir potrebu za proširenjem riječkog groblja za kućne ljubimce i činjenicu da je ono bilo održavano tijekom godina kada ukopi nisu bili mogući, zajedno s istraživanjima koja su ukazala na činjenicu da je smrt ljubimca najčešće spomenuta trauma koju su proživjeli parovi (Barton Ross i Baron- Sorensen 2007:3), uviđamo dubinu odnosa između vlasnika i ljubimca, koji se bazira na emocionalnoj komponenti.

Što se tiče generacijske podjele ispitanika, samo kod najmlađe dobne skupine kućni ljubimci nisu na prvom mjestu po prisutnosti u životnom prostoru. Takvo što može biti objašnjeno činjenicom da kod iste dobne skupine prevladavaju studenti koji nerijetko odlaze na studij u druge gradove te nisu u mogućnosti povesti kućne ljubimce. Navedena dobna skupina također okuplja najmanji postotak vlasnika kućnih ljubimaca.

Kod svih generacija prevladava želja za djecom. Također, zajedničko im je i slabljenje tradicionalnih vrijednosti vezanih uz brak obitelj i podjelu spolova. Sve dobne skupine poimaju djecu kao bogatstvo i ne slažu se s činjenicom da je sebično nemati djecu. Tvrdnja „dijete je najvažniji član obitelji“ naišla je na podijeljene odgovore kod svih generacija. Mlađe generacije su podijeljene oko tvrdnje „uz dijete ne bih imao/la dovoljno slobodnog vremena“, dok se starije generacije ne slažu s istim. Jedino je generacija 50+ imala podijeljene odgovore na tvrdnju „važno je biti dobro financijski situiran prije imanja djece“ dok su preostale tri generacije istaknule važnost financija pri odgajanju djece.

Pripadnici generacija 18-25 i 36-50 godina ističu kako vole životinje više od ljudi, dok su pripadnici generacija 26-35 i 50+ podijeljeni oko navedene tvrdnje. Najmlađa generacija i generacija 36-50 podijeljeni su oko ideje da su kućni ljubimci dobra priprema za dijete, najstarija generacija se na slaže s tom tvrdnjom, dok se oni između 26 i 35 godina slažu. Sve generacije se slažu da kućni ljubimci nisu zamjena za djecu niti bi ih se tako trebalo tretirati.

Glavni razlog uzimanja kućnih ljubimaca kod najmlađe generacije je društvo/usamljenost, dok je kod preostalih triju generacija ljubav.

Dakle, generacijski prikaz odgovora ispitanika nije potvrdio tvrdnje da *milenijalci* i mlađe generacije doživljavaju kućne ljubimce kao zamjenu za ili vlastitu djecu. S obzirom na to da *generacija y* okuplja ljude starosti između 26 i 41 godinu, u ovom istraživanju ona se *proteže* kroz dvije dobne skupine 26-35 i 36-50. Istraživanje je pokazalo da 100% ispitanika koji pripadaju dobnoj skupini 36-50 ima kućne ljubimce. Takva saznanja odgovaraju istraživanjima koja su otkrila da tijekom pandemije koronavirusa generacija s najviše kućnih ljubimaca u SAD-u postaju *milenijalci* ²⁶.

Odgovori ispitanika koji nemaju kućne ljubimce, iako malobrojni i nedovoljni za donošenje konačnih zaključaka, također ukazuju na slabljenje tradicionalnih vrijednosti. Nadalje, slažu se s tvrdnjom da su djeca bogatstvo, te ne osuđuju one koji ih odluče ne imati. Međutim, tvrdnja „za dijete je najbolje da se rodi u braku“ naišla je na podijeljene odgovore. Isto se dogodilo i s tvrdnjom „dijete je najvažniji član obitelji“. Ova skupina ispitanika istaknula je potrebu za adekvatnom pomoći, financijama pri odgoju djece. Ono što je posebno zanimljivo jest da iako nisu vlasnici životinja, smatraju da su kućni ljubimci članovi obitelji, iako se ne slažu da su oni adekvatna priprema i zamjena za dijete te da ih se treba tretirati kao djecu. Također, nisu sigurni jesu li kućni ljubimci lijek protiv usamljenosti, niti vole životinje više od ljudi.

Ono što je sveprisutno kod odgovora ispitanika jest slabljenje tradicionalnih obiteljskih vrijednosti. Slabljenje istih odgovara trendu nastanka marginalnih i suvremenih obitelji. Promjena u tradicionalnoj obiteljskoj strukturi nije vezana uz neimanje djece, već uz promjenu važnosti i svetosti braka, percepcije djece i ravnopravnosti spolova. U obitelj ulaze novi članovi – kućni ljubimci, oni nisu dobili status djeteta ili partnera, no njihova prisutnost biva od izrazite važnosti za sve članove obitelji. Možemo se pitati u koju kategoriju onda svrstati vezu između vlasnika i kućnog ljubimca?

Kuzniar (2008) je promatrala odnos prema kućnim ljubimcima u literaturi, filmu i slično uspoređujući ga s homoseksualnim vezama, navodeći kako se pseća ljubav poput homoseksualne od strane drugih doživljava kao zadnja opcija, kao zamjena za ljudsko društvo. Naime, društvo regulira *prave* objekte nečije ljubavi, a posvećenost životinjama propituje strukturu seksualnosti. Kuzniar (2008) nadalje navodi kako se odnos prema kućnom ljubimcu

²⁶ Davis, L. (2022) How Different Generations Treat Their Pets. ManyPets, Inc. Dostupno na: <https://manypets.com/us/blog/pets-by-generation/> (6.7.2022.)

ne može svesti isključivo na ulogu čuvara, ljubavnika, prijatelja, djeteta i slično već on uključuje sve navedene kategorije i prebacuje se između njih.

Mogućnost slobode izbora i emancipacija omogućila je mladima da kreiraju vlastitu budućnost. DDT i revolucije koje su je pratile izbrisale su ideal obitelji i majčinstva. To ne znači da želja za istim ne postoji, no djeca više nisu predstavljena kao jedini cilj, kao dužnost društvu.

11. ZAKLJUČAK

Demografske promjene na pragu 20. stoljeća uvelike su utjecale na transformaciju obitelji. Pad smrtnosti i stope fertiliteta promijenio je odnos prema djeci i omogućio majkama više slobodnog vremena. Samim time povećalo se ulaganje u djecu čija dobrobit postaje od ključne važnosti. Dolazi do odmaka od tradicionalnih obitelji obilježenih ekonomskim interesima, neravnopravnosti između supružnika te velikim brojem djece i starijih članova obitelji koji žive u istom kućanstvu. Zbog toga se tradicionalna obitelj u modernom kontekstu često poima kao *zaostalost*.

Tradicionalnu obitelj zamjenjuje suvremena obitelj, obilježena emancipacijom bračnih drugova od rodbinske mreže, jednakosti između partnera, decentralizacijom autoriteta, manjim brojem djece, pritom stavljajući naglasak na autonomnost pojedinca i samoostvarenje. Ono što mnogi zamjeraju ovom obliku obitelji jest vrijednosni odmak od tradicionalnih obiteljskih vrijednosti. Liberalizam je donio jačanje slobode izbora i filozofije individualizma, zbog čega se partneri nalaze u rascjepu između zadovoljenja vlastitih želja i želja obitelji, a rascjep često prevagne na zadovoljenje vlastitih potreba, stoga se pojavio trend obitelji bez djece. Navedeni trend prati porast broja kućnih ljubimaca za kojega se u stranoj literaturi često krivi *milenijalce* jer su naklonjeniji imanju kućnih ljubimaca nego vlastite djece. Mlađe generacije sve više tretiraju svoje ljubimce kao ljude – odijevaju ih, upisuju u vrtiće, te nastavljaju generacijski niz zdravstvenih problema vrste samo iz razloga jer im izgledaju slatko.

Broj kućnih ljubimaca u svijetu, ali i Hrvatskoj, veći je no ikad. Porast sadržaja za kućne ljubimce, poput grobnih mjesta pokazuje nam da se radi o posebnoj privrženosti između vlasnika i životinje.

Cilj istraživanja bio je ispitati situaciju u Primorsko – goranskoj županiji. Ispitivao se položaj kućnog ljubimca unutar obiteljske zajednice te njihov utjecaj na njegovanje tradicionalnih obiteljskih vrijednosti i obrnuto. U istraživanju su sudjelovali ispitanici različitih dobnih

skupina, završenog stupnja obrazovanja, mjesta stanovanja, životnih uvjeta i slično. Rezultati su ukazali na slabljenje tradicionalnih vrijednosti kod svih generacija, pri čemu slabe vrijednosti vezane uz značaj braka i podjele spolova, dok je kod svih dobnih skupina primijećena želja za djecom. Ispitanici smatraju da za djecu treba mnogo žrtvovati, ali da bi uz njih imali dovoljno slobodnog vremena. Time se opovrgnula uvriježena tvrdnja u literaturi da su mladi naklonjeniji imanju kućnih ljubimaca umjesto djece iz razloga jer im djeca predstavljaju veliku obavezu i manjak slobodnog vremena. Prisutnost kućnih ljubimaca u obiteljima ispitanika nije izjednačila njihov status s ljudskim članovima obitelji (iako ih se smatra članom obitelji), izraženo je neslaganje s tvrdnjama da su ljubimci zamjena za djecu i da ih se treba tretirati na isti način.

Dakle, možemo zaključiti da kod stanovnika Primorsko-goranske županije dolazi do slabljenja tradicionalnih vrijednosti, usprkos tradicionalnom diskursu prisutnom u Hrvatskoj. Takvo što može biti rezultat pretežito lijeve orijentiranosti županije, što u kontekstu desno orijentirane hrvatske politike predstavlja iznimku. Bilo bi stoga vrlo zanimljivo istražiti ovaj fenomen na razini cijele države. Nadalje, vidljivo je da su kućni ljubimci ušli u obiteljsku strukturu, međutim, i dalje postoji stigma oko tretiranja životinja kao djece, za istu smatram da u Hrvatskoj neće tako brzo nestati. Nedvojbeno je da se radi o posebnoj privrženosti između vlasnika i kućnog ljubimca, koja iako nije dostigla status ljudskog člana obitelji, ima brojne benefite za cijelu obitelj.

12. LITERATURA, IZVORI, POPIS GRAFIKONA I TABLICA

1. Barni, D., Ranieri, S., Scabini, E. i Rosnati, R. (2011) Value transmission in the family: do adolescents accept the values their parents want to transmit? *Journal of Moral Education*, 40 (29), str. 105-121.
2. Barton Ross, C. i Baron-Sorensen J. (2007) *Pet Loss and Human Emotion: A Guide to Recovery*. London i New York: Routledge.
3. Bender, M. (2018) Dysfunctional Family Values: United States Memoir in the Neoliberal Age. *The Journal of Popular Culture*, 51 (2), str. 534-549.
4. Bengtson, V. L. (2001) The Burgess Award Lecture: Beyond the Nuclear Family: The Increasing Importance of Multigenerational Bonds. *Journal of Marriage and Family*, 63(1), str. 1–16.
5. Birdwhistell, R. L. (1970) The Idealized Model of the American Family. *Social Casework*, 50(1), str. 195-198.
6. Calder, L. (2017) Pet and Image in the Greek World: The Use of Domesticated Animals in Human Interaction. U: Fögen, T. and Thomas, (ur.), *Interactions between Animals and Humans in Graeco-Roman Antiquity*. Berlin, Boston: De Gruyter, str. 61-88.
7. Cobb, S. (1976) Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine*, 38 (5), str. 300–314.
8. Cogswell, B. E. (1975) Variant Family Forms and Life Styles: Rejection of the Traditional Nuclear Family. *The Family Coordinator*, 24(4), str. 391–406.
9. Davis, L. (2022) How Different Generations Treat Their Pets. ManyPets, Inc. Dostupno na: <https://manypets.com/us/blog/pets-by-generation/> (6.7.2022.)
10. Đurin, S., Jambrešić Kirin, R. i Škokić, T. (2019) Od antropologije žene do rodne ideologije. *Glasnik Etnografskog instituta SANU*, 67 (2), str. 231-245.
11. Gašpert, S. (2022) Pudlica Megi počiva u miru: Nakon 18 godina prvi ukop na riječkom groblju kućnih ljubimaca. Novi List: Dostupno na: <https://www.novolist.hr/rijeka-regija/rijeka/pudlica-megi-pociva-u-miru/> (7.7.2022.)
12. Giddens, A. (1998) *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Cambridge: Polity Press.
13. Grad Rijeka (2022a) Kućice za ulične mačke bit će postavljene na 15 lokacija. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/kucice-za-ulicne-macke-bit-ce-postavljene-na-15-lokacija/> (8.7.2022.)

14. Grad Rijeka (2022b) Kućni ljubimci. <https://www.rijeka.hr/teme-za-gradane/obitelj-i-drustvena-skrb/kucni-ljubimci/> (7.7.2022.)
15. Grad Rijeka (2022c) Sufinanciranje hrane za pse udomljene iz Skloništa za životinje Lič. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/sufinanciranje-hrane-za-pse-udomljene-iz-sklonista-za-zivotinje-lic/> (8.7.2022.)
16. Grad Rijeka (2022d) Udruga Mijau organizira akciju sterilizacije mačaka s 50 % popusta. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/udruga-mijau-organizira-akciju-sterilizacije-macaka-s-50-popusta-2/> (8.7.2022.)
17. Graham, T., Milaney, K., Adams, C. i Rock, M. (2019) Are Millennials really Picking Pets over People? Taking a Closer Look at Dog Ownership in Emerging Adulthood. *Canadian Journal of Family and Youth / Le Journal Canadien de Famille et de la Jeunesse*, 11 (1), str. 202-227.
18. Grier, K.C. (2006) *Pets in America: A History*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
19. Gupta, M. D. (1996) Life course perspectives on women's autonomy and health outcomes. *Health Transition Review*, 6(1), str. 213-231.
20. Helmut, A.K. (2020) Cultures, Values, and Identities: What Are the Issues? *Global Perspectives*, 1 (1), str. 1-7.
21. Hird, M. J., i Abshoff, K. (2000) Women without Children: A Contradiction in Terms? *Journal of Comparative Family Studies*, 31(3), str. 347–366.
22. Hodžić, A. i Štulhofer, A. (2017) Embryo, Teddy Bear-Centaur and the Constitution: Mobilizations Against Gender Ideology and Sexual Permissiveness in Croatia. U: Kuhar, R. i Paternotte, D. (ur.), *Anti-Gender Campains in Europe: Mobilizing Against Equality*. London: Rowman & Littlefiel International, str. 59-79.
23. Inglehart, R. i Baker, W. E. (2000). Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review*, 65(1), str.19–51.
24. Jančić, A., Jurišić, K., i Lončarić, A. (2019). 'Postmoderna i promjene u braku i obitelji', *Didaskalos: časopis Udruge studenata pedagogije Filozofskog fakulteta Osijek*, 3(3), str. 153-162.
25. Jezikoslovac.com (2022) Marginalno: značenje i definicija. Dostupno na: <https://jezikoslovac.com/word/glj9> (1.6.2022.)
26. Jurčević- Lozančić, A. (2012) Redefining The Educational Role Of The Family. *Croatian Journal of Education*, 13 (4), str. 122-150.

27. Kenkel, W. F. (1959) Traditional Family Ideology and Spousal Roles in Decision Making. *Marriage and Family Living*, 21(4), str. 334–339.
28. Kuzniar, A. A. (2008) I Married My Dog : On Queer Canine Literature. U: Giffney, N. (ur.) i Hird, M. J. (ur.), *Queering the Non/Human*. Hampshire i Burlington: Ashgate, str. 205-226.
29. Lee, R. (2003) The demographic transition: Three centuries of fundamental change. *Journal of Economic Perspectives*, 17(4), str. 167-190.
30. Lesthaeghe, R. (2014) The second demographic transition: A concise overview of its development. *Royal Flemish Academy of Arts and Sciences*, 111 (51), str. 18112-18115.
31. Maleš, D. (1995). Uz temu – Hrvatska obitelj na raskrižju. *Društvena istraživanja*, 4 (4-5 (18-19)), str. 430-432.
32. Maleš, D. (2012) Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18 (67), str. 13-15.
33. Marciano, T. D. (1975) Variant Family Forms in a World Perspective. *The Family Coordinator*, 24 (1), str. 407-420.
34. Marquis, C. i Tilcsik, A. (2013) Imprinting: Toward a Multilevel Theory. *Academy of Management Annals*, 7 (1), str- 195–245.
35. Miall, C. (1994) Community constructs of involuntary childlessness: Sympathy, stigma, and social support. *The Canadian Review of Sociology and Anthropology*, 3(1), str. 392-422.
36. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2018) Sve što trebate znati o Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Zagreb, Hrvatska.
37. Mithen, S. (1996) *The Prehistory of the Mind: A Search for the Origins of Art, Religion, and Science*. London: Thames and Hudson.
38. Morris, J. (2016) Mourning the sacrifice: Behavior and meaning behind animal burials. U: DeMello, M. (ur.), *Mourning Animals: Rituals and Practices Surrounding Animal Death*, East Lansing: Michigan State University Press, str. 11–20.
39. Mugford, R. (1977) *The contributions of pets to human development: A review of literature from the social sciences portraying the role of pets in society*. England: Pedigree Pet Foods.
40. Murganić, N. (2017) „Novi Obiteljski Zakon uvodi niz promjena: Bračni par bez djece nije obitelj! U raspravu pušten nacrt zakona koji redovito izaziva žestoke podjele“.

- Jutarnji.hr. Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/novi-obiteljski-zakon-uvodi-niz-promjena-bracni-par-bez-djece-nije-obitelj-u-raspravu-pusten-nacrt-zakona-koji-redovito-izaziva-zestoke-podjele-6592014> (5.2.2022.)
41. Nimac, D. (2010) (Ne)mogućnosti tradicijske obitelji u suvremenom društvu. *Obnovljeni Život*, 65 (1), str 23-35.
 42. Pekeč, M. i Petrić, V. (2015) „Brakovi i živorođena djeca u Hrvatskoj“. Eurostat. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriages_and_births_in_Croatia/hr&oldid=252066 (3.2.2022.)
 43. Petrašević, T., Duić, D. i Buljan, E. (2017) Prava istospolnih zajednica u Europskoj Uniji s posebnim osvrtom na Republiku Hrvatsku. *Strani pravni život*, 3 (3), str. 145-169.
 44. Plačko, Lj. (1972) Promjene u obiteljskim funkcijama. *Obnovljeni Život*, 27(6), str. 562-570.
 45. Reher, D. S. (2011) Economic and Social Implications of the Demographic Transition. *Population and Development Review*, 37 (1), str.11-33.
 46. Sagiv, L., i Roccas, S. (2017) What personal values are and what they are not: Taking a cross-cultural perspective. U: S. Roccas i L. Sagiv (ur.), *Values and behavior: Taking a cross cultural perspective*. Cham: Springer International Publishing, str. 3-13.
 47. Schnucker, R. (1980) Elizabethan birth control and puritan attitudes. U: Rotberg, R. i Rabb, T. (ur.) *Marriage and Fertility: Studies in Interdisciplinary History*. Princeton: Princeton University Press.
 48. Sear, R. (2021) The male breadwinner nuclear family is not the 'traditional' human family, and promotion of this myth may have adverse health consequences. *Philosophical Transactions of the Royal Society, Series B*.
 49. Serpell, J. A. (2005) People in Disguise: Anthropomorphism and the Human-Pet Relationship. U : Daston, L. i Mitman, G. (ur.), *Thinking with Animals: New Perspectives on Anthropomorphism*. New York, Chichester, West Sussex: Columbia University Press, str. 121-136.
 50. Spencer, S. , Decuyper, E., Aerts, S. i Tavernier de, J. (2006) History and Ethics of Keeping Pets: Comparison with Farm Animals. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 19 (1), str. 17-25.
 51. Stein, P. J. (1975) Singlehood: An Alternative to Marriage. *The Family Coordinator*, 24 (4), str. 489-502.

52. Stinchcombe, A. L. (1965) *Social Structures and Organizations*. U: March, J. G. (ur.) *Handbook of Organizations*. Chicago: Rand McNally, str. 142-193.
53. Sussman, M. B. (1971) et al. *Changing Families in a Changing Society*. Forum 14 in Report to the President: White House Conference on Children. Washington: U.S. Government Printing Office.
54. Šterc, S., i Komušanac, M. (2012) Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske – izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija...?, *Društvena istraživanja*, 21(3 (117)), str. 693-713.
55. Trivers, R. (1971) The Evolution of Reciprocal Altruism. *Quarterly Review of Biology*, 46 (1), str. 35-57.
56. Varga, M. (2018) Psi – najpopularniji kućni ljubimci među Hrvatima. Hrvatska: In Store. Dostupno na: <https://www.instore.hr/infocus/psi-najpopularniji-kucni-ljubimci-medu-hrvatima-2679.html> (28.1.2021.)
57. Zelizer, V. (1985) *Pricing the Priceless Child: The Changing Social Value of Children*. New York: Basic Books.

Popis grafikona

58. Grafikon 1.1 Prikaz dobi ispitanika, str. 35
59. Grafikon 1.2 Prikaz s kime ispitanici dijele životni prostor, str. 36
60. Grafikon 1.3 Prikaz odgovora na pitanje „Imate li djecu? /Želite li ih jednog dana imati?“, str. 37.
61. Grafikon 1.4 Prikaz odgovora na pitanje „S kime provodite svoje slobodno vrijeme?“, str. 37.
62. Grafikon 1.5 Prikaz razloga uzimanja kućnih ljubimaca, str. 40.

Popis tablica

63. Tablica 1.1 Prikaz općeg slaganja s navedenim tvrdnjama, str 38-39 .
64. Tablica 1.2 Prikaz općeg slaganja s navedenim tvrdnjama prema pripadnosti dobnoj skupini, str. 43-50.
65. Tablica 1.3 Prikaz općeg slaganja s navedenim tvrdnjama kod ispitanika koji nemaju kućne ljubimce, str. 51-52.